

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Romské dítě v pěstounské péči v České republice:
sonda zaměřená na „romství“ v neromských pěstounských rodinách**

Lucie Pelikánová

Bakalářská práce

2008

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd
Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lucie PELIKÁNOVÁ**

Studijní program: **B6703 Sociologie**

Studijní obor: **Sociální antropologie**

Název tématu: **Romské dítě v pěstounské péči v České republice - Sonda zaměřená na „romství“ v neromských pěstounských rodinách**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

charakteristika pěstounské péče
romské děti v pěstounských rodinách
metody výzkumu
otázka „romství“ v neromských rodinách, identita
situace vznikající/vyplývající z romského původu dítěte
vztahy romských/neromských sourozenců v pěstounské rodině

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DŘÍMAL, Filip. Dětství v romské rodině. In NOSÁL, Igor, ed. **Obrazy dětství v dnešní české společnosti: studie ze sociologie dětství.** 1.vyd.

Brno: Barrister&Principal

MATĚJČEK, Zdeněk, ed. **Náhradní rodinná péče.** 1.vyd. Praha: Portál, 1999.

SCHOOLEROVÁ, Jayne E. **Adopce vztah založený na slibu.** 1.vyd. Praha: Návrat domů, 2002.

SINGLY, Francois de. **Sociologie současné rodiny.** 1. vyd. Praha : Portál, 1999.

VRTBOVSKÁ, Petra, Mgr. **Moderní pěstounská péče o opuštěné a ohrožené**

děti. 1.vyd. Praha: NATAMA.

MOŽNÝ, Ivo. **Modernizace české rodiny a mezigeneračních vztahů v mezinárodním srovnání.** In MAREŠ, Petr, POTOČNÝ, Tomáš. **Modernizace a česká rodina.** 1. vyd. Brno : Barrister&Principal, 2003.

Romové v České republice. 1. vyd. Praha : Socioklub, 1999.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Lada Viková
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2007

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2008

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Livia Šavelková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

SOUHRN

Práce je zaměřena na chápání identity dětí s romským původem v neromských pěstounských rodinách. V teoretické části jsou, na základě odborné literatury, zpracovány pojmy jako pěstounská péče, etnicita, Romové, život dítěte v pěstounské péči, apod. Část praktická je tvořena zpracováním kvalitativních výzkumů v konkrétních pěstounských rodinách. Důraz je kladen především na otázku romství, vztahy s okolím a kontakty s biologickou rodinou dětí.

KLÍČOVÁ SLOVA

pěstounská péče, romské dítě, romství , identita

TITLE

Romany child in foster care in the Czech Republic : a brief insight into the romany identity in non-romany families

ABSTRACT

The work focuses on the perception identity of children of romany origin in non-romany foster care families. In the first part, the issues of foster care, ethnicity, Roma, life of children in foster care, etc. are analyzed. The second, practical part is devoted to the results of qualitative research in foster care families. The main questions are romany identity, relationships and contacts with biological families of the children.

KEYWORDS

foster care, Romany child, romany identity, identity

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucí své práce Mgr. Ladě Vkové za odborné vedení, pomoc, užitečné rady a trpělivost. Velký dík patří i pracovníkům občanského sdružení Amalthea, díky kterým mám možnost setkávat se s pěstounskými rodinami a jejich dětmi. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat za spolupráci, čas a velkou ochotu všem respondentům.

Obsah

Úvod.....	1
1. Teoretická část	3
1.1. Etnicita, etnická skupina	3
1.2. Náhradní rodinná péče	4
1.3. Pěstounská péče	4
1.3.1. Typy pěstounské péče	5
1.3.2. Legislativa k pěstounské péči	5
1.4. Romové	6
1.4.1. Rom, Romové, romský	6
1.4.2. Romství	7
1.5. Neromové, neromský, „bílý“	8
1.6. Romské dítě v pěstounské péči	9
1.6.1. Romství a děti v neromských rodinách.....	10
1.6.2. Identita dětí	11
1.6.2.1. Pět P v rozvoji identity dítěte jiné kultury	12
1.6.3. Majorita versus romské dítě, resp. pěstounská rodina	13
2. Praktická část	15
2.1. Výzkum v rodinách.....	15
2.2. Cíle výzkumu	15
2.3. Metody výzkumu	16
3.4. Respondenti.....	18
3.5. Rozhovory	21
2.5. Shrnutí.....	38
Závěr	42
Seznam použité literatury a ostatních zdrojů	44
Příloha	

Úvod

Hlavním tématem následující práce je soužití pěstounských rodin. Konkrétně rodin, které mají v péči jedno či více dětí s romským původem. Práce je zaměřena na „romství“ v neromských rodinách. Slovo romství je v nadpisu ohraničeno uvozovkami. Důvodem je skutečnost, že v době, kdy jsem práci zadávala, nebylo vůbec jasné, zdali něco takového v pěstounských rodinách existuje a jak se k tomu rodiče a děti staví. Dále však uvozovky uvádět nebudu a k tomuto uvození se vrátím v závěru své práce, kde odůvodním, zdali je oprávněné či nikoliv.

Téma práce jsem si zvolila na základě tříleté dobrovolnické zkušenosti s dětmi z pěstounských rodin a jejich rodiči. Navíc se zajímám o romskou menšinu žijící v České republice, bylo pro mne velice podnětné spojit tyto dva předměty mého zájmu. Jistou roli hrála i přístupnost zvoleného terénu, jelikož jsem měla již zkušenosti v oblasti pěstounské péče.

Vzhledem k citlivosti zvoleného tématu jsem hovořila především s rodiči a dětmi staršími deseti let, proto jde o pohled do života dítěte spíše očima dospělých. Uvědomuji si, že název je proto trochu zavádějící. Děti, které byly odebrány z původních rodin, v mnoha případech neměly dobré vzpomínky, a proto si rodiče nepřáli, abych s nimi o tomto tématu přímo hovořila. Šlo o děti především malé, které svou identitu určitým způsobem již řeší, ale není vhodné s nimi tento proces komplexněji diskutovat. Etická stránka výzkumu tedy byla zachována.

Práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. V obou úsecích se věnuji především problematice romských dětí, které jsou přijaty do náhradní rodinné péče. Zejména pak názorům na romství, jeho získávání, chápání a témata s ním spojená. Určitá část výzkumu je věnována i vztahu majority a pěstounských rodin, které mají v péči dítě romského původu. Toto téma se v průběhu výzkumu ukázalo jako velice důležité. Každá rodina ho určitým způsobem řešila a řeší.

První část následujícího textu je věnována vymezení pojmů, s nimiž je dále pracováno, dále pak teoretickým východiskům pro výzkum a v neposlední řadě i pracím odborníků, kteří se tímto tématem zabývají. Jde o badatele napříč spektrem různých vědních oborů. Především se však jedná o antropology, romisty a psychology. Dále uvádím i názory lidí z praxe, tzn. odborníků, kteří se přímo věnují náhradní rodinné

péči, resp. pěstounské péči, a samotných pěstounů. Celá teoretická část je pro větší přehlednost rozdělena do několika podkapitol.

Druhá část je výsledkem výzkumu, který jsem prováděla mezi pěstounskými rodinami. Pro hlubší analýzu jsem zvolila čtyři z nich. Během výzkumu jsem navštěvovala nejen rodiny v jejich přirozeném prostředí – jejich domácností, ale i různá setkání pěstounských rodin. Tato setkání byla více či méně formální. Vzhledem k tématu a osobním výpovědím respondentů je část věnovaná výzkumu zcela anonymní.

Práce je pouze sondou nebo také nahlédnutím do života vybraných rodin. Nejedná se o komplexní výzkum mezi rodinami, které se věnují pěstounské péči. Výsledky a závěry z této sondy proto nelze generalizovat na celou skupinu pěstounských rodin. Pro výzkum jsem zvolila kvalitativní přístup, který umožňuje hlubší proniknutí do dané oblasti zájmu.

1. Teoretická část

Tato část se zabývá především teoretickými východisky pro celou práci, především poté pro její praktickou část. Uvádí, s použitím odborné literatury, vymezení jednotlivých pojmů vztahujících se k tématu, jakými jsou etnicita, etnická skupina, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, Romové, neromové a romství. V druhé půli je pojednáváno o problematice romského dítěte v pěstounské péči. Přednostně o vztahu k pěstounské péči, romství a majoritě.

1.1. *Etnicita, etnická skupina*

Termín etnicita má základ v latinském ethnicus – pohan, pohanský, dále pak v řeckém ethnos – národ, národnost, kmen, rasa, apod. (Petrušek 1996:278) Od poloviny devatenáctého století se postupně začal uplatňovat v souvislosti s rasovými, čili výhradně fyzickými charakteristikami lidských populací. Od počátku dvacátého století se však stále výrazněji do jeho definičního pole prolínaly i charakteristiky kulturní. (Hirt 2008) The Dictionary of Anthropology uvádí, že termíny etnicita, etnická skupiny (ethnicity, ethnic group) se začaly používat po druhé světové válce pro skupinu lidí, kteří přísluší k jednomu společenství, sdílejí stejnou kulturu a především jazyk. Dále pojednává o tom, že termín etnicita, etnická skupina nahradil pojmy jako „kmen“ a „rasa“. (Barfield 1997)

Po druhé světové válce tedy došlo k předefinování pojmů etnicita a etnická skupina. V první řadě bylo upozorněno na empirickou neprůkaznost spojení kulturních a biologických charakteristik. Běžná zkušenost sice občas potvrdí, že ten, kdo fyzicky vypadá jako příslušník určité skupiny, je zároveň nositelem její kultury, avšak tato zdánlivá korelace nevzniká přispěním genetické výbavy, ale pouze faktem, že dotyčný jedinec byl do určité kultury enkulturován. Navzdory svému vzhledu si mohl skrze výchovu osvojit kteroukoli jinou kulturu, aniž by v sobě nesl nějakou dědičnou přichylnost právě k dané kultuře. Hlavní zádrhel lidového pojetí ethnicity tak tkví zejména v neorganickém směšování dvou nespojitých kategorií, což může vést a často vede k tomu, že se na zá-

kladě vzhledu (fyzických charakteristik) jedinci či skupině přisoudí určitá kulturní výbava. (Hirt 2008)

Teorie etnicity, kterými se vědci zabývali ve 20. století a jsou předmětem diskuzí nadále, jsou především primordialistická a konstruktivistická teorie. První z nich předkládá etnicitu jako prvotnost, univerzální, věčný a přirozený princip dělení lidí do skupin, který se zakládá na dědičných či vrozených rysech.

Druhá teorie – konstruktivistická - definuje etnicitu jako něco co vzniklo v průběhu času. Etnikum vzniká pomocí sociální konstrukce a není založeno na biologických předpokladech. (Hirt 2008)

Hana Horáková píše o proměnách etnicity v čase. Etnicita je vnímána jako atavismus, jako primitivní a primordiální sentiment, jenž v moderním světě nemá co dělat. Dnes však převládá názor, že současná podoba etnicity byla formována teprve v sekularizované industriální společnosti, tedy s přechodem od agrární společnosti k modernitě. (Horáková 2007:30–31)

1.2. Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Tou je u nás zejména adopce (osvojení)¹ a pěstounská péče. (Bubleová, Kovařík 1999:31)

1.3. Pěstounská péče

Státem garantovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.²

¹ Vzhledem k zaměření práce charakteristiku adopce (osvojení) neuvádím. Více informací o adopci (osvojení) viz. BRANDEJSOVÁ, Veronika, BENEŠOVÁ, Lucie. Užitečné informace o NRP. In KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. s. 149.

² Hmotné nároky (dávky) pěstounské péče upravuje zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře v ustanoveních §§ 36 až 43 (zdroj: http://www.fod.cz/stranky/adopce/nrp/pest_pece.htm#5)

Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů. [...] Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech, k výkonu mimořádných záležitostí (např. vyřízení cestovního dokladu, volba povolání, plánovaná operace) žádá souhlas zákonného zástupce dítěte.³

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu; v mimořádných případech může soud rozhodnout také o zrušení pěstounské péče.

V případě svěřeni dítěte do pěstounské péče není vyloučen styk původních rodičů s dítětem. Je-li dítě svěřeno do pěstounské péče ve věku, kdy je schopno posoudit její obsah, má být zajištěno také jeho vyjádření. [...] Pěstounská péče zaniká dosažením zletilosti dítěte. Jde-li o nezaopatřené dítě, např. soustavně se připravující na budoucí povolání, může trvat až do 26 let věku dítěte. (Brandejsová, Benešová 2004:150)

1.3.1. Typy pěstounské péče

Rozlišujeme pěstounskou péči individuální a skupinovou. Prvně jmenovaná může být vykonávána příbuznými dítěte nebo cizími osobami, které si podaly žádost o pěstounskou péči. Skupinová pěstounská péče je vykonávána v tzv. zařízeních pro výkon pěstounské péče⁴ nebo SOS dětských vesničkách.⁵ (Bubleová, Kovařík 1999)

1.3.2. Legislativa k pěstounské péči

Právně je tato forma náhradní rodinné péče podchycena v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí,

³ Ve většině případů jsou jimi biologičtí rodiče, kteří nejsou zbaveni rodičovských práv. Pěstouni tedy nejsou zákonnými zástupci dětí. (Bubleová, Kovařík 1999)

⁴ Pěstounskou péči zde poskytuje pěstounský pár. Pěstouni uzavírají se zřizovatelem dohodu o výkonu pěstounské péče v zařízení. Pěstoun pobírá odměnu, která se posuzuje jako plat - je tedy zdravotně a sociálně pojištěn. Podrobnosti o výkonu pěstounské péče v zařízeních pro výkon pěstounské péče upravuje zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí v ustan. §§ 44 až 47 (zdroj: http://www.fod.cz/stranky/adopce/nrp/pest_pece.htm#5)

⁵ Pěstounská péče je vykonávána matkou-pěstounkou, která se stará o větší skupinu přijatých dětí.

v platném znění, v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní podpoře, v platném znění a v právních předpisech o sociálním zabezpečení. (Brandejsová, Benešová 2004)

1.4. Romové

1.4.1. Rom, Romové, romský

Romové jsou, podle našich zákonů, příslušníky romského národa, romské národnostní menšiny, což znamená, že za Romy (de jure) je možno považovat pouze ty osoby, které se k romské národnosti hlásí. (Sekyt 2004:189) Což je poměrně problematické a ukázalo se to například při posledním sčítání lidu v roce 2001, kdy se k romské národnosti přihlásilo pouze 11 746 lidí⁶. Otázkou je, kdo se oficiálně označí za příslušníka romského národa a kdo se cítí Romem bez toho, aniž by to musel zapisovat do formulářů pro sčítání lidu nebo jiných úředních dokumentů. Mnoho občanů České republiky se dost možná považuje za Romy, ale nevnímají své romství jako svou *národnost*, tj. necítí se být příslušníky jednotného romského národa. (Moravec 2006:16)

V potaz je třeba brát i skutečnost, že pokud majorita hovoří o Romech, často si neuvědomuje, že v rámci této etnické skupiny existuje ještě množství jejích podskupin. Pro tuto práci však není analýza těchto skupin důležitá, proto tuto charakteristiku vynechám.⁷

Romy jsou však především lidé, kteří jsou nositeli svého romství neboli *romipen*. Romská společnost je jako Romy přijímá a většinová je za Romy považuje, a to nejen podle antropologického typu. (Sekyt 2004) Štěpán Moravec ve svém příspěvku v knize Romové v osidlech sociálního vyloučení navrhuje tři možná rozlišení toho, co vlastně myslíme, když mluvíme o Romech. Jako první se zmiňuje o Romech jako o nositelích romské kultury. Romem je tu míněn ten, kdo si osvojil a praktikuje určitý komplexní integrovaný systém hodnot, norem, principů sociální organizace, způsobů řešení pro-

⁶ Více informací Český statistický úřad

[http://www.czso.cz/csu/2003ediciplan.nsf/t/C2002F584C/\\$file/41140301.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003ediciplan.nsf/t/C2002F584C/$file/41140301.pdf)

⁷ Tyto skupiny stručně charakterizuje mnoho autorů např. Davidová v knize Cesty Romů 1945-1990 nebo Viktor Sekyt ve sborníku Menšiny a migranti

blémů atd., systém, který identifikujeme jako romskou kulturu. (Moravec 2006:14) Druhá možnost rozlišení jsou Romové ve smyslu vlastní sebeidentifikace. Což zjednodušeně můžeme definovat tak, že Romem je ten, kdo se za něj považuje. Je však dobré mít na paměti, že identifikace s nějakou skupinou je situačně podmíněná. Člověk se v nějaké situaci může považovat především za Horváta [...], v jiné především za obyvatele své čtvrti [...], za Roma [...] a jindy za Čecha. [...] Posledním možným definováním Roma je Rom jako charakteristika zvnějšku. Romem je zde ten, kdo je za Roma považován významnou částí svého okolí. Protože většina lidí neuvažuje o druhých v kategoriích kultury nebo zvolené identity, jsou lidé identifikováni druhými jako Romové obvykle na základě jakéhosi *typického vzhladu*. (Moravec 2006:17)

Z výše uvedeného vyplývá, že termín Rom, resp. romský, může být definovaný různými způsoby. V práci se však přikláním k definici člena romské populace, který se tak sám sebeidentifikuje. Nemusí to být však na oficiální úrovni, ale spíše to vychází z jeho vlastního ztotožnění se s určitou skupinou. Společnost navíc takového člověka přijímá jako Roma.

1.4.2. Romství

Romství neboli *romipen* by se jinými slovy dalo vyjádřit jako romská etnická identita, to co Romy dělá právě takovými, jací jsou.

Eva Davidová uvádí, že vědomí společného – romského původu je právě jedním ze základních etnoidentifikačních atributů, subjektivním předpokladem formování své etnické identity a tím i volby přihlášení se k romství (*romipen*) nebo k integrování či dokonce asimilování se. (Davidová 1995:17) Mimo subjektivní hledisko identifikace můžeme uvažovat rovněž o objektivním charakteru identity, tzv. „charakteristice zvenku“. Ta je dána chápáním lidí, kteří nepatří do stejné etnické skupiny či institucemi. (Raichová 2001)

Stejně jako v případě etnicity, zde můžeme hovořit o dvou teoriích etnické identity. Jednou je primordiální – vrozená, neměnná identita. Konstruktivistická teorie uvádí, že identita je něco získaného a může se v průběhu času měnit.

Viktor Sekyt charakterizuje romství jako vlastnost nositele romské kultury v tom nejširším slova smyslu. Charakterizuje je znalost některého z dialektů romštiny či romského etnolektu češtiny či jiného evropského jazyka, kulturní návyky, znalost

rodinných (rodových) tradic, uspořádání a hierarchie rodiny rodu, uznávané a odmítané hodnoty, specifická rodinná výchova a rodinné vzdělání, systém odměn a trestů, způsob komunikace, způsob orientace v prostoru a čase, vztah k okolí, k věcem, k přírodě, k lidem – k vlastním i k cizím, stereotypy vnímání, posuzování a jednání, předsudky, pověry, víra. Romství je většinou spojováno i s jistými antropologickými znaky. [...] Pokud je nějaký znak romství dnes pominutelný, je to antropologický typ [...] a romský jazyk. (Sekyt 2004: 191 – 192)

Říčan dělí romství nebo-li romskou identitu na části pozitivní a negativní. Mezi pozitivními složkami uvádí způsob bydlení a obživy – v minulosti kočování, dnes se Romové v této oblasti velice přibližují gádžům, dále se zmiňuje o romském jazyku, romské kultuře, smyslu pro pospolitost, vědomí sounáležitosti, vědomí historických kořenů a antropologických znacích. Mezi vlastnosti, jež patří k *romipen* uvádí citovou spontánnost, živý temperament, schopnost bezstarostně se radovat. Mezi negativní znaky romské identity, které jsou Romům přisuzovány majoritní společností, tzn. objektivně, „zvenku“, jsou negativní stereotypy. Tyto stereotypy jsou především spojovány s krádežemi, lží, nespolehlivostí, asociálností, neschopností plánovat. Většinová společnost rovněž vnímá negativně jejich svobodu, resp. nevázanost.

Říčan se navíc zmiňuje o velkém nadání pro hudbu a tanec. Uvádí, že tento talent je patrně dědičný a podporuje ho možnost napodobení vzorů, volnost romské výchovy, minimální zákazy a spontánnost. (Říčan 1998)

1.5. Neromové, neromský, „bílý“

Těchto termínů užívám v práci pro označení skupiny lidí, kteří nepocházejí z romského etnika a jsou členy majoritní společnosti. Uznávám, že slovo nerom není přímo označením skupiny, ale spíše vymezením vůči romské části populace. Tento termín jsem zvolila, jelikož ho užívali sami respondenti. Stejně tak jako slovo „bílý“, které označuje člena majoritní společnosti v České republice. Jsem si vědoma, že by bylo možné použít i slovo *gádžo*, ale jelikož jsem se s ním ze strany respondentů nesetkala, tento termín jsem nevolila. Jedná se spíše o označení, které je užíváno členy romské etnické skupiny. Výraz *gádžo* je v práci užíván pouze v citacích jiných autorů.

1.6. Romské dítě v pěstounské péči

Romské děti, které jsou svěřeny do pěstounské péče, jsou v drtivé většině případů umístěny do rodiny, která je neromská. Snaha sehnat kontakt na některou z romských rodin, které mají v náhradní rodinné péči dítě, byla neúspěšná.

Pokud tedy hovořím o romském dítěti v pěstounské péči, mám na mysli především dítě v neromské rodině. Toto dítě se vyrovnává nejen s faktem, že nežije v rodině, do níž se narodilo, ale i se skutečností, že je více či méně „odlišné“ od svých rodičů. Další vývoj a chápání své identity jsou z velké části podmíněny pěstounskými rodiči, jejich výchovou, resp. vrozenými dispozicemi. Autoři, kteří se zajímají o toto téma, dávají různou váhu těmto faktorům ovlivňujících jak život dítěte tak celé rodiny.

Petra Gelbartová vliv specifického genetického materiálu, který by byl společný etnické skupině, popírá. Výjimku podle ní tvoří určité znaky, které se týkají vzhledu. Uvažuje pouze o genetice jednotlivých rodin, z nichž děti pocházejí. Jako příklad uvádí sklony k agresivitě. Tyto sklony jsou však rovnoměrně rozloženy v celé společnosti. (Gelbartová 2006)

Martina Vančáková, pěstounka a pracovnice Střediska náhradní rodinné péče v Praze, v jednom z rozhovorů pro časopis *Děti a my* uvedla, že rodiče své přijaté děti mohou do velké míry ovlivňovat. Může se snadno stát, že budou-li stále s obavou očekávat, kdy se jeho romská krev probudí, a hledat různé náznaky „genů“, nevědomky dítě dotlačí k tomu, že se začne chovat přesně podle jejich podvědomých představ. (Vančáková dle Frantíková 2006a)

Pavel Říčan se přiklání k názoru tzv. „volání krve“, kdy se dítě začne bouřit proti své náhradní rodině a snaží se zařadit do jakékoli skupiny Romů. Častou chybou je, podle něj, snaha vychovat z malého Roma „gádžovské dítě s hnědou kůží“ neboli „natřít ho na bílo“. Říčan uvádí i příklad z praxe. Jeden pěstoun, který si vzal dokonce více romských dětí, mluví s oblibou o „cikánském bahnu“, ze kterého je chce vytáhnout. Takovíto pečovatelé se snaží, aby se jejich dítě co nejméně stýkalo s Romy a aby se co nejméně zabývalo svým romstvím, aby o něm co nejdéle raději ani nevědělo. V pubertě

nebo po ní se pak často ozve „volání krve“, dítě začne mít s adoptivními rodiči vážné konflikty a sblížení s Romy se stane součástí jeho vzpoury proti rodičům. (Říčan 1998:125) Říčan se přiklání výchově dítěte tak, aby vědělo odkud pochází a jaká je kultura jeho etnika. Navíc je zastáncem stykání se s vybranými romskými rodinami. Dítě musí mít kontakt s Romy, které mu náhradní rodiče podle svého uvážení vyberou. Tento kontakt označuje za velice obohacující nejen pro dítě, ale i pro rodiče. (Říčan 1998)

Adoptivní matka romské dívky Daniela Pilařová se domnívá, že budoucnost dítěte tvoříme v každém okamžiku. Pokud nebudeme věřit, že romské dítě je rovnocenné ostatním dětem, nepřímo mu tím vsugerujeme, že je opravdu jiné než ostatní. V další části článku se zmiňuje o rozdílném pohledu na děti biologické a přijaté. Jako příklad uvádí situaci na dětském pískovišti. „Biologické dítě zbije jiné dítě a rodiče i okolí to nějak přejde – „to je období vzdoru“, „však on z toho vyroste“. Jakmile je však známo, že agresivní dítě je přijaté (a nedejbože romské!), už se neuvažuje o tom, že z toho vyroste, ale o tom, že „to jsou ty jeho špatné geny“. (Pilařová 2006:42)

Můžeme však vůbec hovořit o romském dítěti pokud je vychováváno mimo prostředí romské kultury? Tato otázka je velice individuální a budu se jí zabývat především v praktické části práce. Rodiny, s nimiž jsem dělala rozhovory, své děti za romské považovaly. I když to ve většině případů nijak nezdůrazňovaly. Připustily však, že určitá specifika ve spojitosti s pěstováním péčí existují. Ty se však nemusejí ani tak vztahovat k dítěti jako například k okolí rodiny.

1.6.1. Romství a děti v neromských rodinách

Pokud člověk ztratí něco ze svého romství, dostává přezdívku „kokos“ – zvenčí hnědý, uvnitř bílý. (Sekyt 2004) Toto označení se vztahuje především na děti, které jsou vychovávány v majoritních rodinách. I přesto, že se jim rodina snaží zprostředkovat informace o životě Romů, není schopná jim dát stejnou výchovu. Přístupy romských a majoritních rodin k výchově svých potomků jsou rozdílné.

Romská rodina je typická svým nedirektivním stylem výchovy. (Říčan 1998) Dítě má větší volnost v rozhodování a je více respektováno ve svých pocitech a přáních. Jako příklad můžeme uvést flexibilitu doby, kdy má dítě jít spát. Tato doba je dána časem, kdy se dítě cítí být unaveno, ne rozhodnutím rodičů. (Hájková 2001)

Viktor Sekyt navíc uvádí, že romství je vlastnost, která se dá získat narozením a vyrůstáním v romské rodině. Romství se děti učí ve svých rodinách. Vědomí příslušnosti k rodině a rodu je jim vštěpováno od útlého dětství. Podle tohoto názoru tedy není možné, aby romství získaly děti, které vyrůstají mimo ni. Romství je vlastnost, která se získá narozením, navíc se však musí podporovat výchovou. Dále říká, že romství je možno ztratit, jako příklad uvádí dlouhodobý pobyt v dětském domově, odmítnout, např. dobrovolnou vlastní asimilací s majoritní společností, nelze je však snadno získat např. přiženěním, přivdáním či pouhým přihlášením se k romství. Děti odebrané z rodin mají problém se po návratu začlenit do své původní rodiny. Chybí jim totiž romství. Výchova v romské rodině je v podstatě výchovou k romství. Majoritní společnost je v mnoha případech přesvědčena, že romství je vrozené. (Sekyt 2004)

1.6.2. Identita dětí

Identita je naše společenské „já“, naše vnitřní odpověď na otázku, kdo jsem, co znamenám pro sebe a pro druhé, jaké místo zaujímám v předivě vztahů ve svém sociálním světě. (Matějček 1999:67) Takto identitu charakterizuje jeden z největších a nejuznávanějších odborníků v oblasti náhradní rodinné péče v České republice prof. Zdeněk Matějček. Je především psychologem, a proto na otázky vyplývající ze života náhradních rodin hledá odpovědi především z pohledu jeho oboru.

Matějček hovoří o vnějších znacích identity, které si každé dítě do rodiny přinese. Mezi tyto znaky řadí křestní jméno a příjmení, jména rodičů a další údaje, které jsou vyplněné v identifikačních dokladech. Matějček se více, než identitě dětí věnuje náhradním rodičům, kde je podle něj riziko, že se budou snažit stylizovat do role vlastních rodičů a reálná možnost, že dítěti zatají jeho životní historii. Pěstounství však stylizaci rodičů ponechává velice malý prostor. Existují totiž vnější znaky v identitě dítěte, nemožnost zastupovat dítě ve všech právních úkonech, v některých případech i setkávání s biologickými rodiči dítěte. (Matějček 1999)

Romistka, psycholožka a pěstounka Martina Vančáková se věnuje především identitě dětí z jiných etnických skupin, které vyrůstají v rodině, která se řadí k majoritní skupině obyvatelstva. Vančáková uvádí tzv. Pět P v rozvoji identity dítěte z jiné kultury.

1.6.2.1. Pět P v rozvoji identity dítěte jiné kultury

(podle zakladatelky projektu Naše romské dítě Mgr. Martiny Vančákové)

1. Postupně – Budeme-li se o rozvoj identity dítěte aktivně starat hned od počátku, můžeme zmírnit bouřlivé období v pubertě, kdy si bude ostře uvědomovat, že je „jiné“.

2. Přirozeně - Prvky, které pomohou dítěti rozvíjet jeho identitu, je vhodné začlenit do běžného života všech členů rodiny. Kdyby mělo dítě pocit, že je odlišné, může část vlastního „já“ začít odmítat ve snaze splynout s ostatními.

3. Přijmout odlišnost – Abychom dokázali dítěti přirozeně zprostředkovat vytvoření jeho vlastní identity, musíme nejdřív vnitřně přijmout fakt, že jeho identita je odlišná od naší i identity našich biologických dětí. Není ani horší ani lepší, je stejně hodnota, ale odlišná.

4. Pozitivně – Dědictví původu dítěte bychom měli považovat za obohacení našeho života, naší rodiny. Přijaté dítě bude obohaceno o poznání naší kultury, my budeme obohaceni při poznávání té jeho.

5. Plánovitě – Pro rozvoj identity přijatého dítěte jiné kultury musíme udělat něco navíc, co ve výchově našich dětí „se udělalo“ jaksí samo a i my ve svém dětství jsme svou identitu mohli jen spontánně přijímat od rodičů. Chceme-li přijatému dítěti dát prostor pro rozvoj jeho vlastní identity, může být účelné mít jasnou představu, kdy a jaké kroky podniknout.

Autorka výše zmíněných pěti P ve článku Jany Šedivcové hovoří i o praxi. My máme úlohu o to těžší, že pokud jsme jako Češi vyrůstali v běžné české rodině, nemůžeme o romské identitě moc říct. Musíme nejprve sami přijmout to, co chceme svým dětem předat. Poznat romskou kulturu, to nejlepší, co v ní je - romskou hudbu, pohádky, také historii a romské osobnosti, romské umění a zvyky. Teprve potom můžeme s romskou kulturou a identitou začít seznamovat svoje romské děti. Je důležité posílit sebevědomí dítěte, ukázat mu bohatství jeho národa. Zároveň je důležité, aby se v určitém věku na rovinu dozvěděl, s jakými problémy se může v životě potýkat samo, proto, že je Rom. (Vančáková dle Šedivcová 2006)

1.6.3. Majorita versus romské dítě, resp. pěstounská rodina

Jedním z hlavních témat v souvislosti s pěstounskou péčí a dítětem jiného etnika, které je do ní přijato, je vztah s majoritní společností. Právě skrze ni si dítě v mnoha případech poprvé uvědomuje svoji „jinakost“. Majorita, která je zatížena určitými stereotypy proti určité skupině lidí, např. etnické, může být spouštěcím mechanismem v uvědomování si a hledání vlastní identity dítěte, ale i začátkem vzpoury a odmítnutí majority (včetně náhradní rodiny).

Romské děti se mohou setkat s nepochopením okolí, a to hlavně proto, že s jejich etnikem jsou spojeny určité stereotypy. Děti se však často vůbec netýkají, jelikož jsou vychovávány v naprosto jiném prostředí, nežli je běžné pro mnoho Romů. (Šedivcová 2006) Což dokazuje i výpověď pěstounky a tvůrkyně projektu Naše romské dítě Marty Vančákové, kterou zaznamenala Jana Šedivcová v internetové verzi měsíčníku Romano vod'í. Romské děti vyrůstající v náhradní rodinné péči u neromských rodičů se ocitají mezi dvěma světy. Neromský svět jejich nové rodiny se pro ně stává jakýmsi životním základem, zároveň se však setkávají s bolestnou zkušeností a jsou tímto majoritním světem odmítáni. Okolí jim neustále předhazuje jejich biologický, tedy romský původ. Samy děti však romský svět mnohdy ani neznají. Ze svých biologických rodin odcházejí většinou kolem jednoho až dvou let, často brzy po narození a jejich kontakt s Romy bývá velmi omezený. (Vančáková dle Šedivcová 2006)

Masivním negativním faktorem duševního, charakterového a sociálního vývoje romského dítěte, je averze gádžovské většiny vůči jeho národu, se kterou se setkává velmi brzy a která mu srozumitelně signalizuje, že tato společnost není „jeho světem“. (Říčan 1998:104)

Jana Frantíková je pěstounkou, která má deset dětí v různém věku. Pět dětí je přijatých, z nichž tři dívky jsou romského původu. Frantíková v časopise Děti a my píše, že každé dítě a každá rodina je jiná. Společnou mají potřebu vyrovnat se se vztahem majoritní společnosti vůči romskému etniku. Navíc tyto rodiny, podle pěstounky, spojuje společný strach o budoucnost jejich dětí. Aby neutekly k Romům. Tím, jak dále vysvětluje, myslí to, aby nežily bezdomovecký, asociální život. (Frantíková 2006b)

Z této výpovědi však vyplývá, že pěstounka má Romy stejně jako většina společnosti spjata s asociálním životem na okraji společnosti. Ve svém článku neuvažuje o tom, že by její děti žily život ve spořádané romské rodině.

Navíc vyvstává otázka začlenění romských dětí do majoritní společnosti, která je obklopuje a naopak. Jana Frantíková je toho názoru, že romské dítě vychované v pěstounské rodině nebo dětském domovu nebude ani v jednom případě patřit ani k Romům ani k „bílým“. Pokud však zůstane v dětském domově, bude mu chybět zázemí rodiny, byť rodiny „náhradní“. (Frantíková 2006c)

2. Praktická část

2.1. Výzkum v rodinách

V prostředí, kde mám možnost setkávat se s pěstounskými rodinami, se pohybuji již delší dobu. Tato skutečnost mi umožnila i poměrně snadné navázání kontaktů s rodinami, a to jak s pěstouny, tak s dětmi. Některé rodiny, které se účastnily výzkumu, znám již déle než dva roky. A to nejen v rámci formálnějších setkání, ale především ve velice přátelském prostředí organizace, která se zabývá náhradní rodinnou péčí. Mimo to jsem měla možnost být s rodinami i na několika víkendových pobytech.

2.2. Cíle výzkumu

Výzkumné cíle, vytyčené na počátku celé práce, byly především zaměřeny na postoje pěstounských rodin, které mají v péči děti romského původu. Oblast na níž jsem se orientovala byla romská identita a romství dětí v rodinách. Stěžejním tématem poté to, jak rodiče a děti identitu vnímají a jaký mají vztah k romství.

Odborná literatura označuje romství jako vlastnost, která vzniká narozením a především výchovou v romských rodinách. (Sekyt 2004) Na druhou stranu jsem se setkávala s mnoha diskuzemi na téma romství v pěstounských rodinách. Tyto diskuze byly nejen neformální mezi pěstouny, ale zaměřovaly se na ně i různé semináře pod vedením odborníků na pěstounskou péči a romistů. Mnoho rodičů toto téma zajímá a přemýšlejí nad ním, proto jsem se rozhodla zaměřit na něj i svoji práci.

Cílem je tedy zmapovat jednotlivé postoje rodičů a dětí ve vztahu k romství a identitě, která vzniká v neromských rodinách. Počet rodin je vzhledem ke zvolené metodě a rozsahu práce omezený. Jedná se, jak již bylo řečeno v úvodu, pouze o sondu do malého vzorku pěstounských rodin.

2.3. Metody výzkumu

Pro výzkum jsem zvolila kvantitativní přístup, a to především z důvodu hlubšího proniknutí do problematiky daného tématu a získání podrobnějších informací o životě rodiny.

Cílem práce není podat komplexní pohled na život pěstounských rodin, které mají v péči děti romského původu, ale pouze hlouběji nahlédnout do života vybraných rodin. Navíc analyzovat jejich přístupy a názory k náhradní rodinné péči. Proto byl zvolen kvalitativní přístup, který umožní pracovat do větších podrobností s menším počtem respondentů.

Hlavní pracovní metodou byly polostrukturované rozhovory. Nejprve jsem si zvolila výzkumné otázky, které by se v práci měly objevit. V jejich duchu jsem prováděla výše zmiňované rozhovory. Respondentům jsem na začátku položila otázku, díky níž se rozhovořili, poté jsem je nechala volně mluvit o jejich zkušenostech s pěstounskou péčí a reagovala na témata o nichž právě mluvili. V případě, že se hodně odchýlili od tématu, jsem se je snažila další otázkou nasměrovat zpět k předmětu našeho rozhovoru. Díky tomuto přístupu bylo možné sledovat důležitost jednotlivých témat pro dotazované. Interview byla ve všech případech s jedinou výjimkou pořizována v domovech rodin. Tyto rozmluvy byly doplněny o řadu neformálních rozhovorů.

Ve všech případech jsem měla možnost hovořit s pěstovankou a v polovině současně i s pěstounem. S menšími dětmi jsem pracovala nepřímo tzn. trávila jsem s nimi jejich volný čas. Přímo jsem se jich na jejich etnickou identitu netázala. Vše vycházelo z etického přístupu. Rodiče si často nepřáli, vzhledem k citlivosti tématu, abych s dětmi na toto téma přímo hovořila. Během doby, kterou jsem s dětmi strávila však některé skutečnosti vyvstaly napovrch. O identitě jsem hovořila až se staršími dětmi. Konkrétně s dvěma dívkami ve věku deseti a čtrnácti let.

Další technikou, kterou jsem pro získávání informací zvolila, byla metoda, zúčastněného pozorování. To jsem realizovala v přirozeném prostředí rodiny, které představuje jejich domácnost a také na setkání pěstounských rodin. V případě zúčastněného pozorování je nutno počítat se zkreslením, které vznikne ne zcela obvyklou přítomností výzkumníka v rodině. Zúčastněné pozorování v domově rodiny jsem realizovala pouze ve dvou případech. Při setkáních pěstounských rodin jsem měla možnost

sledovat všechny rodiny, které jsou zahrnuty v této práci. Nikdy jsem však nebyla pouze v roli pozorovatele. Pro děti jsem byla spíš teta nebo kamarádka. Všichni však byli obeznámeni s tím, že mě téma nejen zajímá, ale i s tím, že sbírám podklady pro vznikající práci.

Vzhledem k tématu výzkumu byly získávané informace často velice osobní a citlivé, proto jsem pro další popis a rozbor zvolila označení jednotlivých rodin, resp. pěstounů, pomocí písmen abecedy. V několika případech mluví respondenti jmenovitě o svých dětech. Pro lepší orientaci v textu jsem zvolila fiktivní jména dětí. Anonymita respondentů tak zůstane zcela zachována.

Rozhovory jsou v některých případech stylisticky upraveny a převedeny do spisovné češtiny. Nejedná se tedy o doslovnou transkripci. Tento postup jsem zvolila především proto, že je důležitější obsahová stránka výpovědí respondentů, nežli jejich doslovných přepis. Interview jsou krácena vzhledem k tomu, že se nejednalo o strukturované rozhovory, a proto jsou vybrány pouze pasáže, které se vztahují k tématu práce.

Zúčastněné pozorování jsem prováděla v rodině A a D. S rodinou B se znám nejdéle a v roli dobrovolnice se s nimi účastním setkání pěstounských rodin. Na semináři, jenž se věnoval tématu romského dítěte v pěstounské péči jsem se seznámila s rodinami C a D a poté, s nimi dále spolupracovala. Formální rozhovory trvaly od jeden a půl hodiny do tří hodin v domácnostech rodin, s výjimkou rodiny B. U rozhovorů s rodinami A, B a C nebyly přítomny děti. Interview s pěstounkou D probíhalo ve společnosti její přijaté dcery. Tento fakt hovoří o velké otevřenosti v rámci jejich rodiny. Na druhou stranu to mohlo být dáno i věkem dcery, které je čtrnáct let.

Informace z rozhovorů i pozorování byly v průběhu výzkumu doplňovány. S dětmi jsem hovořila neformálně. A to hlavně při našich společných aktivitách, kterými byly hry či procházky po okolí.

3.4. Respondenti

Rodina A

Rodina bydlí ve středně velkém městě v zařízení pro výkon pěstounské péče. Skládá se z pěstounky, pěstouna, dvou biologických dětí (chlapec a dívka) a pěti dětí, které jsou v pěstounské péči (tři chlapci a dvě dívky). Z pěti dětí, které jsou v náhradní rodinné péči, jsou dva nejmladší sourozenci. Všechny přijaté děti s výjimkou jednoho mají romský původ. Děti jsou ve věku od dvou do čtrnácti let. Dvě z dětí navštěvují stejnou třídu základní školy, zbylé dvě děti, které jsou školou povinné, chodí do školy speciální. Nejmladší dvě jsou doma (přijatý chlapec a biologická dcera) a jedno dochází do školky. Oba rodiče jsou momentálně s dětmi doma. Pěstounka je s dětmi v domácnosti a náleží jí státem stanovená odměna pro pěstouny. Pěstoun je na rodičovské dovolené s biologickou dcerou. Rodina se hlásí k českobratrské církvi.

Tabulka 1.

	jméno dítěte	věk (let)	domácnost	kontakt
RODINA A pěstoun pěstounka	Matěj	11	sdílí spolu s rodinou	hry, trávení volného času
	Natálie	3		
	Martin	14		
	Zuzana	11		
	Roman	9		
	Johana	4		
	Tomáš	2		

vysvětlivky:

Biologické děti pěstounů

přijaté děti – děti v pěstounské péči

přijaté děti – sourozenci

pěstoun – respondenti, s nimiž jsem vedla rozhovor nebo jsou v práci přímo zmiňováni

Rodina B

Rodina B žije na malé vesnici a tvoří ji sourozenecká trojice (dva chlapci a dívka) a dívka. Všichni jsou v pěstounské péči. Pěstouni mají kromě přijatých dětí dvě dospělé biologické dcery. Jedna z dcer má již vlastní rodinu a druhá již také nežije v jedné domácnosti s rodiči. Dívka, která biologicky nepatří k sourozenecké trojici, je romského původu. Děti v náhradní péči jsou ve věku od desíti do osmnácti let. Tři mladší děti v náhradní rodinné péči navštěvují základní školu v nedalekém městečku. Nejstarší chlapec chodí do učení. Matka je povoláním pěstounka, zároveň dálkově studuje vysokou školu, otec - pěstoun je zaměstnán.

Tabulka 2.

	jméno dítěte	věk (let)	domácnost	kontakt s dětmi
<u>RODINA B</u> pěstoun pěstounka	Hana	23	vlastní	žádný
	Pavla	21		
	Pavel	18	sdílí spolu s rodinou	hry, trávení volného času
	Jana	14		
	Petr	10		
	Helena	10		

vysvětlivky: viz tabulka 1.

Rodina C

Rodina bydlí v činžovním domě ve velkém městě. Rodiče mají dvě dospělé biologické dcery a vnoučata, které s nimi nesdílí jednu domácnost. Rodiče mají ještě jednoho biologického syna, který tento rok končí základní školu. Zároveň se starají o dívku a chlapce, kteří mají rodiče romského původu. Dívka a chlapec nejsou biologickými sourozenci. Oba navštěvují základní školu. Matka je s dětmi v domácnosti a otec dochází do zaměstnání. Rodina věří v Boha.

Tabulka 3.

	jméno dítěte	věk (let)	domácnost	kontakt s dětmi
RODINA C pěstoun pěstounka	Jarmila	25	vlastní	žádný
	Marie	23		
	Adam	15	sdílí spolu s rodinou	krátké neformální rozhovory
	Tereza	14		
	Václav	11		

vysvětlivky: viz tabulka 1.

Rodina D

Pěstounka žije se svým dospělým biologickým synem a přijatou dívkou na malé vesnici. Má ještě dva syny (jednoho biologického, druhého přijatého), kteří momentálně žijí mimo domov. Dospělý biologický syn má již vlastní domácnost a chlapec, kterého měla svěřeného do pěstounské péče, je ve výchovném ústavu. Obě přijaté děti (chlapec i dívka) jsou romského původu. Dcera navštěvuje speciální školu a syn navštěvuje praktickou školu, která je přidružená k výchovnému zařízení. Matka je samoživitelka a chodí do zaměstnání. Když byly děti menší, byla s nimi doma. Rodina je věřící.

Tabulka 4.

	jméno dítěte	věk (let)	domácnost	kontakt s dětmi
RODINA D pěstounka	Jakub	25	vlastní	žádný
	Stanislav	21	sdílí spolu s rodinou	neformální rozhovor
	Zdeněk	17	ústavní péče	žádný
	Eva	14	sdílí spolu s rodinou	trávení volného času, neformální rozhovor

vysvětlivky: viz tabulka 1.

3.5. Rozhovory

Motivace k pěstounství – Proč jste se rozhodli stát pěstouny?

V rodině A byla chuť stát se pěstounem u obou manželů ještě předtím, než se poznali. Pěstounka se chtěla věnovat dětem v SOS dětské vesničce. *„Poté, co jsem se dozvěděla, že ve vesničce jsou jenom pěstounky s dětmi, jsem z tohoto záměru upustila. Chybí tam mužský element. Tedy kromě údržbáře.“* Pěstoun uvažoval o náhradní rodinné péči díky tomu, že pocházel z velké rodiny a navíc chtěl pomoci dětem, které neměly to štěstí vyrůstat v rodině. Poté, co se poznali, se domluvili, že se pěstounské péči budou věnovat společně.

Pěstounka B uvedla, mírně s nadsázkou, jako důvod pro přijetí dětí sobeckost. *„Z mé strany to byl čistě sobecký důvod. Mně odrostly děti a zůstali jsme doma s manželem sami. [...] Byla jsem zvyklá o děti se starat, takže mi to chybělo.“* Navíc doplňuje. *„Já jsem neměla potřebu si lovit dítě pro sebe. [...] Ta moje motivace byla pomoci nějakým dětem, tam nebylo to uspokojit si svoji potřebu mít děti, protože jsem už měla vystaráno.“*

„Manžel byl pro?“

„Manžel byl pro.“

Motivace pěstounky C a jejího manžela pro přijetí dětí byla rozdílná.

Pěstounka: *„My jsme o pěstounství uvažovali nejdřív jenom pro to dítě, protože jsem zůstala doma s Adamem (biologický syn), který měl těžké astma. Takže jsem si říkala, že když to vypadá, že s ním budu doma až do školy tak, že nějaké děti si vezmeme.“*

Pěstoun mi na otázku odpověděl takto: *„Já jsem ho (romské dítě) bral spíš ze vzdoru, ze vzdoru vůči téhle hnusné společnosti. Že jsem... Já bych byl sprostý. (smích) Prostě to je... A to já na to nejsem citlivý. Manželka, ta to vidí okamžitě, jak se někdo šikmo podívá, už to ví. Já to nevnímám. Mně je to dost jedno. Jenom vím, že to tady je. A řekl jsem si: ‚Zrovna na potvoru dvě Romčata vychovám.‘“*

Ke konci rozhovoru se k tématu motivace a přijetí chlapce do pěstounské péče opět vrací.

Pěstounka: „Manželovi se už po Adamovi moc nechtělo. [...] Já jsem docela chtěla kluka. To už jsme vlastně uvažovali o romském. Ty holky (romské) jsou přece jenom hezké a ve společnosti se zařadí. Kdežto ti kluci mají cestu leda na šikmou plochu. Proto jsme toho kluka ještě vybrali.“

Pěstoun: „Já měl takovou vizi, jak mě přepadne nějaký Rom a říká mi: ‚To jsem já, kterého jsi si nevezal.‘“ (smích)

Pěstounka: „Teda ty máš, ale vize.“ (smích)

Pěstoun: „Tak takovou jsem měl vizi. Tak jsme si ho vzali.“

Pěstounka D mluví o své motivaci takto: „Tam se sešlo víc věcí. Jednak v té době jsem přicházela hodně blízko k Bohu. Jednak to byla bolestnost druhého rozchodu, kdy se člověk cítil strašně rozbitý. Neuměla jsem si představit, že bych se chtěla pustit ještě do nějakého vztahu. A taky nějak strašně vyvstala touha... To byly věci, které nezávisle na sobě fungovaly, až se to nějak spletlo dohromady. Tak jsem se začala zamýšlet nad dětmi, jestli kvůli Stáníkovi (biologický syn)... On byl hodně náročný jako dítě. Nebylo to s ním jednoduchý. [...] Dva roky to znamenalo nedostatečně se vyspat. Hodně se budil. [...] Myslím, že tehdy mě začalo napadat, že někde jsou děti, které taky nemůžou spát, že vlastně není nikdo, kdo by se nad nimi s láskou skláněl a bděl s nimi. Začala jsem o tom přemýšlet. To není ze dne na den. [...] Já jsem vždycky chtěla hodně dětí a vlastně čím dál víc mi přišlo líto těch šmudlíků, který nikoho nemají. Tak jsem to zkusila asi rok po tom rozchodu. [...] Oni mi řekli, že dávají přednost úplným rodinám, ale že se jim zdám dostatečně odolná a mohu dostat postižený, starší nebo romský. Já jsem tehdy měla představu, že čím menší to dítě bude, tím přirozenější a silnější vztah vznikne, což ale tak být nemusí.“

Podání žádosti – Jak jste si děti „vybírali“? Proč romské dítě? Uvažovali jste o tom vůbec?

Rodiče A si první žádost podali záhy poté, co se jim narodil syn. Byli velice mladí. Tehdy potencionální pěstounce bylo dvaadvacet let. Úřady, resp. sociální pracovnice, jejich žádost nechápaly. Mohli mít vlastní děti. Do žádosti uvedli, že dítě může být romské. „K Romům máme velice dobrý vztah. Když jsme byli mladí měli jsme mezi nimi hodně kamarádů. Navíc romské děti nikdo nechce a v ústavech jich je tolik.“

První přijatý syn, který k nim přišel, byl starší, nežli jejich biologický syn. Další byla dívka. „*Vyhlídlí jsme si ji v časopise Střediska náhradní rodinné péče. Popisek u ní byl, že je vzteklá a velice temperamentní. Hned jsme si ji zamilovali*“. V souvislosti s tímto případem, ale i při přijímání dalších dětí pěstouni hovoří o tzv. „přeskočení jis-kry“ mezi jimi a dítětem. Pěstouni mluví o tom, že tento moment je velice důležitý v dalším vztahu mezi nimi a dítětem. Pokud nic mezi nimi a dítětem „neproskočí“, je lepší si dítě nebrat. Může se tam předejít eventuálnímu návratu dítěte do dětského domova.

Za dva roky po dívce přišel další kluk. „*Než jsme si ho přivezli, byli jsme za ním několikrát na návštěvě v kojeneckém ústavu i s dětmi. Když jsme odtamtud odjížděli, naše děti nechápaly, jak můžeme být tak zlí a nechat ho tam. Vysvětlovali jsme jim, že nemáme ještě potřebné papíry. Děti plakaly a říkaly, ať ty papíry pošlou poštou. Moc se na něj těšily*.“ Poté přišla další holčička. Zanedlouho se zjistilo, že má v ústavu ještě mladšího bratříčka. Rodina A tedy přijala i jeho. Další tři sourozence mají v dětském domově. Rodina A chce usilovat o to, aby získala do pěstounské péče i je. Biologičtí sourozenci by tak mohli být pohromadě. Pěstouni si vždy po přijetí dítěte ihned podali další žádost. „*Odmítnout (dítě) se dá vždycky, ale čekací doba může být dlouhá,*“ zdůvodnil pěstoun.

Rodina B do první žádosti o pěstounskou péči uvedla, že by chtěla sourozence. Bydlí na vesnici, kde je málo dětí a nechtěli, aby dítě vyrůstalo jako jedináček mezi dospělými. Děti dostali do péče 24 hodin po ukončení přípravy pro budoucí pěstounské rodiče. Tehdy šlo o sourozeneckou trojici. Zanedlouho se seznámili s romskou holčičkou, za níž začali dojíždět do kojeneckého ústavu. Pěstounka hovoří o uvažování, které předcházelo podání žádosti o umístění dívky do náhradní rodinné péče. „*Neřešili jsme to, že by nám vadila barva pleti. My jsme se zamýšleli nad tím, co nebo kdo stojí za tou mámou, protože ona nesouhlasila s pěstounskou péčí. [...] Řešili jsme, jestli nepřijedou tři narvaný škodovky Cikánama a nezačnou nám házet nějaký zápalný lahve do oken. [...] Řešili jsem spíše tuhle stránku...Navíc jsme v té době měli už tři děti v pěstounské péči. To, jestli to nějakým způsobem neohrozí je. Ale protože za ní nikdo nestál, tak pak už jsme řešili druhou věc, a to byla otázka, jestli dokážeme najít dostatek informací*

a dostatečně se vzdělat v oblasti romské problematiky, abychom ji neošidili o to její romské já.“

Budoucí pěstoun a pěstounka z rodiny C si žádost podávali na základě prosby v časopise od Fondu ohrožených dětí, jejíž cílem bylo získat pro romskou holčičku pěstounskou rodinu. „Výběr“ dítěte, který probíhal po absolvování odborné přípravy pro budoucí pěstouny, popisuje pěstounka takto: „...ukázali nám takový katalog s dětmi. Byly to fotky a taková stránka o dítěti. [...] vybylo asi šest těch listů. Řekli nám, ať je seřadíme podle toho, který by se nám z toho papíru zdálo nejlepší. [...] Vždycky jsme si vybírali z dětí, které nikdo nechce. [...] My jsme chtěli jakékoliv, ale když člověk vidí, že těch romských dětí je většina... Já jsem s Romy vycházela dobře. Měla jsem spoustu pacientů. Věděla jsem, že s nimi vyjdu.“ V procesu přijímání dítěte pěstouni zmiňují, stejně jako rodina A, velice důležitý moment „přeběhnutí jiskry“ mezi dítětem a jimi. „...náš názor je, že to (jiskra) musí přeskočit. Zatímco oficiální názor je, že oni nejlíp otestují rodiče a to dítě. Seznámí je a řeknou buď a nebo. My z vlastní dvojnásobné zkušenosti říkáme, že ne, že tam prostě něco musí být.“

Pěstounka z rodiny D se o „výběru“ dětí zmínila již v první otázce. Jelikož je pěstounkou - samoživitelkou, bylo jí řečeno, že může dostat, buď dítě postižené, starší nebo romské. Vzhledem k tomu, že chtěla co nejmenší a navíc zdravé dítě, zvolila poslední možnost. S Romy měla dobré zkušenosti, a proto přijala do péče romské dítě, které jí nabídli na základě její žádosti.

Reakce okolí – Jak na přijetí dítěte/děti reagovalo vaše okolí, resp. rodina?

V případě rodiny A byly reakce na to, že se rozhodli pro pěstounskou péči rozdílné. Kladné reakce a podporu jim vyjádřili především jejich přátelé. Rodina pěstouna velice uvítala přijetí prvního chlapce, který není romského původu. Především matka pěstouna se všem chlubila, jakého má šlechtného syna, který je ochoten do rodiny přijmout dítě z dětského domova. Názor změnila v době, kdy přijali dívku s romským původem. „Přerušila s námi veškeré styky. Trvalo to asi jeden rok. Nemohla se vyrovnat s tím, že jsme přijali romské dítě. Dokonce o sobě sama prohlásila, že je rasistka a nestydí se za to.“ Dívka babičku rovněž nemá moc ráda. Cítí, že není přijímána kladně.

Ani k ostatním přijatým dětem si matka pěstouna nenašla cestu. Výjimkou je nejmladší přijatá dcera, která má velice světlou pleť. To je podle pěstounů důvod, díky němuž je babička ochotna ji přijmout. Matka pěstounky, podle slov její dcery, nemá prakticky žádný vztah k nikomu z rodiny, což pramení z toho, že dcera – pěstounka byla nechtěným dítětem.

V rodině B bylo přijetí bezproblémové. Jediné, z čeho pěstounka měla obavy bylo, přijetí ze strany její matky. *„Z toho jsem měla trošku vítr u mojí maminky. Ona je bývalá učitelka a měla zkušenost ze školy s romskými dětmi, ale s romskými dětmi, které vyrůstaly v romských rodinách. A nebyly to zrovna rodiny boháčů a takové rodiny, kterým by hodně záleželo na vzdělávání svých dětí. Ty zkušenosti nebyly úplně ideální.“* Její obavy se však nenaplnily a děti, včetně romské holčičky, jsou jejími oblíbenými vnoučaty.

Na otázku, jak byly děti přijímány okolím, pěstouni C mluví především o negativních zkušenostech, které se nevztahují ani tak na přijetí dětí do pěstounské péče, ale spíše reakce na děti, které mají tmavší pleť a společnost si je podle toho zařazuje.

Pěstoun: *„Děti běžely, normálně skotačící děti, běžely od kostela dolů ulicí. Dole šel nějaký chlap na úrovni bezdomovce nebo opravdu čtvrtá kategorie. Začal na ně ječet: ‚Cikáni, co tady děláte bordel‘ a takhle. Já jsem se rozeběhl po té ulici. Tak jsem ho sprdnul a on zas takový se začne bát, když na něj promluví bílý člověk spisovnou češtinou. Toho se bál. Vycouval a řekl: ‚Když jsou to vaše děti‘. Jako, že jsem bílejší. No, nakopat ho.“*

Pěstounka ihned přidává další vzpomínku: *„Já jsem měla víc. Šli jsme v metru. To jsem se opravdu bála, že nám něco udělá. Někaký chlap vypadal, že je i opilý...to jsme měli jen Terezu a šli jsme ještě s Adamem a přecházeli jsme na bčku. Bylo tam úplně prázdné, jen ten chlap. Začal na nás křičet: ‚Hajzlové mizerný!‘ Já jsem ty děti popadla a hnala jsem s nima na jezdící schody. Měla jsem strach, že nám něco udělá.“*

[...]

„A vaše rodina? Jak ta to brala?“

Pěstounka: *„Manžel měl už rodiče mrtvé. Jenom sestra.“*

Pěstoun: *„Ta z toho byla trošku v šoku. Teď se chová statečně. (smích) Zvykla si. Má je ráda.“*

Pěstounka: „*Ona nemá moc ráda nikoho, že by nějak milovala ty naše bílé děti, to se taky říct nedá. Má k nim stejný vztah. Není to taková ta milující tetička. Moje sestra, ta naopak, je milující tetička, takže se chová taky stejně. Můj otec se choval tak, že Vašík o něm mluví jako o svém dědovi. [...] Vypráví, že...a to ho nezažil moc, protože můj otec zemřel před třemi lety a Vašíka máme šest, takže ho zažil dva tři roky, ale je fakt, že jsem tam s ním chodila denně. Zkrátka měl dědu. Rodina to vzala docela dobře. Ta nejužší.“*

Pěstounka D, stejně jako rodina C, mluví především o negativních reakcích okolí. „*Ten, který se rozhodne vzít si cizí dítě, se prostě vyčlení. Začne vyčnívat. Pro okolí je to divný. Někteří tomu fandí, někteří nad tím jen tak mlčky krouží hlavou a někteří se s tím strašně špatně srovnávají. A takový lidi bezděčně koušou. A ještě, když je to romský dítě, tak těch teorií o tom, že to jsou ty geny a že se s tím nedá nic dělat, že to musí nutně dopadnout špatně. Další věc potom, když se člověk objevuje s Romem, ať už malým nebo velkým, tak se tím v očích obecné veřejnosti společensky degraduje. Je to tak. Když jsem měla Evču, tak asi po dvou měsících jsem zjistila, že mě strašně štve to napětí ve vzduchu. Nikdy se nestalo, že by někdo vysloveně zaútočil, ale vždycky, když člověk kamkoli přijde s tmavým dítětem, tak něco visí ve vzduchu. Tehdy jsem zjistila, jak to člověka otravuje, že lidi civěj a civěj. Tehdy člověku došlo, že jsou dvě možnosti. Buď to skousnout nebo ho budu muset vrátit. Od té doby si umím přestavit, co to je být Rom v téhle společnosti, kdy člověk neví, kdy nějaký blbec, jenom proto, jak vypadám, na mě klidně zaútočí.“*

Vztah s biologickou rodinou dětí - Jste v kontaktu s biologickou rodinou dětí? Jak případný kontakt probíhá?

Rodina A je velkým zastáncem kontaktu s biologickými rodinami dětí. O rodině dvou nejstarších přijatých dětí prakticky nic nevědí, ale pokud by děti projevíly zájem se s rodiči setkat, budou se snažit jim to umožnit.

O rodině dalšího syna vědí, ale ta se od nich, resp. od svého syna, chce distancovat, i přesto, že rodina poměrně dobře funguje a má další děti. Matka se o syna nedokázala postarat (měl silné astma) a nechala ho v nemocnici. Pěstounka hovoří o situacích, kdy bylo potřeba s rodinou řešit určité záležitosti týkající se pěstounské péče, vždy veli-

ce rychle souhlasili a více se nezajímali. Během rozhovoru se pěstouni zmínili o tom, že babička tohoto chlapce byla jednou z prvních romských žen, které si braly děti z dětských domovů. Chtějí se pokusit kontaktovat alespoň ji. Když chlapec hovoří o nejranějších vzpomínkách na svou biologickou rodinu, mluví o vzpomínkách, které má již z pěstounské rodiny. On sám si to ovšem nechce přiznat.

Sourozenecká dvojice udržuje kontakty se svými biologickými rodiči nejsilněji. Celá rodina A navštěvuje jejich tatínka v ústavu. Otec je po mozkové mrtvici ochrnutý na polovinu těla a nemluví. Navíc trpí schizofrenií. Jednou se zde setkali i s matkou dětí, která zde byla navštívit svého muže. Otce návštěvy, podle slov pěstounky, velice posilují, a proto v nich chtějí pokračovat. Navíc chtějí, aby děti věděly, kdo je jejich otec a matka. Děti mají ještě další sourozence v dětském domově. Pěstouni usilují o to, aby i tyto děti získali do pěstounské péče. Všichni sourozenci by tak byli pohromadě a společně s pěstouny mohli navštěvovat své biologické rodiče, kteří nejsou schopni se o ně postarat.

Rodina B udržuje kontakty s rodinami všech dětí, které mají v pěstounské péči. Návštěvy sourozenecké trojice probíhají jak u matky s otcem, tak u dalších příbuzných a jsou prakticky bez problémů. Biologická matka je pěstounce vděčná, že se dětí ujala. Děti k rodičům však, podle slov pěstounky, nemají prakticky žádný vztah. Rády navštěvují především svého strýce a dědu. Romská holčička Helenka se setkává se svou matkou. Pěstounka o návštěvách mluví takto: „*Je v kontaktu s maminkou, ale tam je to trošku složitější, protože tam musíme využívat služeb Amálky⁸, aby to trošku fungovalo. Tím, že se matka hodně bránila pěstounské péči a má z toho takový pocit, jako že jsem jí ukradla dítě, tak nejsme schopné spolu napřímo komunikovat. [...] Tam do toho musí vstoupit prostředník. Tuhle službu nám tedy poskytuje Amálka. A navíc i v průběhu těch návštěv je potřeba, aby u té návštěvy někdo byl a hlídal témata, o kterých se mluví a trošku to tý Helče pomohl korigovat, protože ta maminka...já věřím tomu, že ta maminka jí má ráda a v okamžiku, kdy to vypustí z pusy, tak to myslí vážně. Ale jakmile je tam s ní sama, tak okamžitě jí vykládá, jak druhý den půjde k soudu a vyřídí to a do týdne bude doma u ní. Zakazuje jí říkat mi mami a ona to potom opravdu špatně nese, tak-*

⁸ Amálka je hovorový název pro občanské sdružení Amalthea, které poskytuje služby v oblasti náhradní rodinné péče, především poté péče pěstounské.

že v zájmu toho, abychom ušetřili psychický problémy toho dítěte, u těch návštěv je vždycky pracovník tady z Amálky. Jsou dohodnutý předem pravidla, který jsou podepsaný jak mnou, tak maminkou, jakým způsobem budou návštěvy probíhat, aby to vůbec šlo. Dokud byly návštěvy pravidelně, tak to nebyl problém. Zezačátku dokud běželo soudní řízení, protože matka potřebovala prokázat, že je vzorný rodič. V okamžiku, kdy ten soud skončil, tak ona přestala ty návštěvy realizovat [...] Potom jsme se dohodli, že pokud bude Helča chtít, tak řekne mně a já to zařídím. Pokud bude maminka chtít, tak se ozve do Amálky.“

„A funguje to teď?“

Pěstounka: *„Po roce se viděly poprvé. To chtěla Helča po roce se vidět s maminkou teď před Vánoci. Právě tam maminka říkala, jak bude do Vánoc doma, takže jsme měli trošku problém to vysvětlit, že takhle to nefunguje, že tak rychle to nebude.[...] Přesto si myslím, že by neměla ztrácet kontakt s tou rodinou a vůbec s tím svým etnikem.“*

Dívka o své biologické rodině mluví velice útržkovitě, ale poměrně často. Především vzpomíná na svoji maminku a sestru, popř. to, kde bydlela. Sama se o rodině a místu bydliště začala zmiňovat při návštěvě města, kde jako malá bydlela se svou původní rodinou. Vzpomínala, jak to ve městě dobře zná. Nikdy však nijak konkrétně. Četnost krátkých zmínek o její rodině může být způsobena poměrně nedávným setkáním s biologickou matkou, popř. nabytím důvěry ve výzkumníka. Jistý význam zde má i návštěva města, z něhož pochází. To však navštěvuje poměrně často.

U rodiny C žádné kontakty s biologickými rodinami neudržují. V tuto chvíli děti o kontakt s biologickou rodinou nijak neusilují.

Po položení otázky: „Udržujete kontakty s biologickými rodinami dětí?“ zněla jejich reakce takto:

Pěstounka: *„Ne.“*

Pěstoun: *„Naštěstí ne. To je velká výhoda našeho případu.“*

Pěstounka: *„Matku syna, tu vůbec nenašli. Otec je na Slovensku. Vždycky přijme dopisy, když se něco řeší a neprotestuje. Neozývá se. U toho víme i adresu“*

Po několika minutách návrat zpět k tomuto tématu.

Pěstounka: „*Vašík chtěl vidět svoji matku. [...] Potom začal, strašně přitom plakal, že i když by u nich zůstat nechtěl, že by je chtěl vidět. Pak to sám zformuloval, že má rád nás, ale že má právo vědět, jací jsou rodiče. Otce vidět nechce v žádném případě.*“

Na pěstounech bylo znát, že po kontaktu s biologickými rodiči neprahnou a jsou rádi, že se jim do výchovy dětí, resp. syna, nepletou.

Rodina D, stejně jako rodina C, není v kontaktu s rodiči dětí.

Pěstounka: „*U Evy to bylo o tom, že se matce nikdy nepodařilo nějakou písemnost doručit a otec je neznámý. Matce se ani v roce 1991 nepodařilo doručit rozhodnutí o tom, že dítě je svěřeno někomu jinému. Eva byla skoro dva roky v ústavu. Její otec byl v té době pravděpodobně ve výkonu trestu. Matka žila v Praze. Za celý ty dva roky o ní nikdo jedinkrát neprojevil zájem. Matka se neozvala nikdy. Když Evě bylo asi deset, tak mi přišel dopis od otce, už zase z jiného kriminálu, jestli bych mu poslala fotku, že by měl rád památku na svoji dceru. A byly to docela boje. Jí jsem to tehdy neřekla. Řekla jsem jí to až potom, takže o tom ví. Kdyby on tenkrát nebyl v tom kriminále, možná by za ní zašel. Možná. Nevím. Váhala jsem. Se sociálkou jsem se radila, ty mi radili nereagovat na to. Pak jsem si řekla adresu má, fotku dostane, co když mi jí sebere. Ona tenkrát jezdila do Prahy. Co když jí někde sbalí, co když jí někde ukradne. Což by pro ni bylo strašný. Tak abych ji chránila, tak jsem na to nereagovala. I když mi to bylo líto.*“

Eva: „*Pro mě to byl šok, když jsi mi to řekla.*“

Pěstounka: „*Já chápu, že to pro tebe byl šok, ale já jsem se snažila ti vysvětlit, že to vůbec nebyla jednoduchá situace a měla jsem strach. Zkus si to představit, když ti bylo deset, že by tě nějaký chlap sebral, odvedl a řekl ti: ‚Já jsem tvůj táta. Půjdeš se mnou.‘ To by byl mnohem větší šok. Z toho by jsi se vzpamatovávala hodně dlouho.*

[...]

Samozřejmě jí to vrtá hlavou. Já sama osobně nemám potřebu je vyhledávat. Oni přestože to byla pěstounská péče a tam to je takový, že oni jsou účastníci řízení. Obě ty děti byly v podstatě opuštěné. Obě by mohly jít do adopce, jenomže já jsem si adopci z ekonomických důvodů, nemohla dovolit. Ty pěstounský peníze mi umožnily být s nimi doma. [...] Byly jsme i na úřadě (s Evou), protože jsem říkala: ‚Nežeň se do toho, pojď, nejdřív osondujeme situaci, protože člověk neví, do čeho přijde a někdy takový krok

k tomu přiblížení by mohl znamenat, už nezvratný následky. Já nevím, jaká je to rodina. [...] Zjistíme nejdřív, jestli tam ta rodina ještě bydlí a jak to s ní je. Ale byly jsme tam v úterý a to nebyl úřední den, takže jsme tam nikoho nenašly a pak to nějak usnulo. Já si myslím, že tu potřebu nemám. Je jasný, že děti to dřív nebo později budou chtít vědět. A já si myslím, že čím budou větší, tím lépe pro ně, protože tím budou vyzrálejší, silnější, bezpečnější.

Při neformálním rozhovoru mi dívka D řekla, že by své rodiče chtěla vidět. Nikdy by se k nim však nechtěla vrátit. Jako důvod uvedla, že ji nechali v porodnici a nechtěli se o ni postarat. Neví tedy, proč by se k nim měla někdy vracet.

Seznamování s romskou kulturou – Jaký je Váš názor?

Pěstouni A se během mého pobytu několikrát zmínili o potřebě ukazovat dětem pozitivní vzory z řad romských osobností. S kulturou děti seznamují návštěvou hudebních akcí, kde vystupují romské kapely nebo jim vypráví o historii Romů. Pěstounka přiznává, že děti může velice ovlivňovat její vlastní zájem o Romy a jejich kulturu. Vzápětí však dodává, že děti tato kultura neoslovuje. *„Když jsme byli minulý rok na romském festivalu, tak to dětem nic neřeklo. Snad kromě Románka, ale taky to nebylo nic výrazného.“* Pěstouni rovněž hovořili o nutnosti seznámit je se současným celospolečenským pohledem na Romy tak, aby děti nežili ve „vakuu“ rodinného prostředí a byly připraveny i na možné negativní reakce, s nimiž se mohou setkat.

Rodina B, stejně jako rodina A, chce ve své přijaté dceři podporovat její romskou identitu a seznamovat ji s romskou kulturou. Hlavně proto, aby sama věděla, odkud vycházejí její kořeny. *„Jezdíme do Romského muzea do Brna, jezdíme v létě na Svojanov, pokud se někde koná nějaká akce, kde vystupují úspěšní Romové. Snažíme se jí hledat pozitivní příklady. Koupili jsme jí knížku o úspěšných Romech, kde jsou fotky a životní příběhy Romů, kteří něco dokázali ve většinové společnosti. Je vidět, že ji táhnou romské tance, ale tam je problém ten, že tady je pořádá organizace, která má prostory v těsném sousedství domu, kde bydlela předtím, než šla do ústavu, protože má dalších pět sourozenců, tak předpokládám, že tam budou chodit tancovat taky, tak tam nemůžeme. Takže my máme problém, že je to blízko.[...] Přesto si myslím, že by neměla ztrácet*

kontakt s tou rodinou a vůbec s tím svým etnikem, a že by měla vědět, jaký má kořeny a odkud vyšla. Chodíme na hřbitov, protože tatínek jí umřel, když jí byly asi dva roky. Chodíme na ten hrob vždycky o Dušičkách. O takové věci se snažíme, aby měla povědomí odkud je.“

Helena prakticky při každém setkání, kde je možnost, tančí. Jedná se především o břišní tance. Její starší „sestra“ z pěstounské rodiny se tanci věnuje. Helena v ní má obrovský vzor a v mnohém jí napodobuje. Dívka má ráda jak tancování, tak pohyb všeobecně. Na romské písničky jsem jí viděla tančit pouze jedinkrát.

Rodina C rovněž usiluje o to, aby její děti měly dostatek informací o kultuře, z níž vycházejí. Pěstouni mluví především o hudbě.

Pěstounka: *„...Tereze se ta hudba ani nelíbí, Vašíkovi jo.“*

Pěstoun: *„Já myslím, že ani Vaškovi ne...Vašíkovi vůbec ne. To se ho můžeš zeptat. Vůbec ne. Dcera nakoupila nějaké desky, že jim to budeme hrát...“*

Pěstounka: *„Ale teď jak jsme byli na tom naposled...“*

Pěstoun: *„Počkej, až sem zase vleze, tak se ho rovnou zeptáme. Já tvrdím, že ne.“*

Pěstounka: *„Vašíkovi se líbí ty představy, že by jezdil na koni, a že přišel z Indie. To se mu líbí. To určitě.“*

Za chvíli přišel Vašík do pokoje, kde probíhal rozhovor.

Pěstoun: *„Vašku, pojd' sem, potřebujeme se tě na něco zeptat. Řekni, ale pravdu. Ty romské písničky z desky nebo Kellarová. Líbí se ti?“*

Vašek: *„Vůbec“*

„A co se ti líbí?“

Vašek: *„Nějaké ty klasiky. Jazz, ten starší, ne ten nový. Hradišťan. Taková ta lidová.“*

Z dalšího rozhovoru vyplývá, že o kulturu a historii Romů se zajímá především Vašek. Tereza větší zájem nejeví.

V rodině D jsem o tomto tématu nejvíce hovořila s Evou, která je v pěstounské péči. Je jí čtrnáct let. Při neformálním rozhovoru se zmínila, že romské písničky ji nezajímají a to především proto, že jim nerozumí. Dívka umí několik základních slovíček z romštiny a v budoucnosti by chtěla ovládat celý jazyk. Vzápětí však dodala, že je to

moc těžké a rozdílné od češtiny. Literatura psaná Romy nebo romské pohádky jí nic neříkají.

Eva chodí do kostelního sboru a baví ji především náboženské písně. Hodně se identifikuje především se skupinou věřících, mezi nimiž má mnoho kamarádů. Během našeho povídání se neustále vracela k tématům spojených s vírou a náboženstvím.

Romství – existuje něco takového?

Pěstounka A děti občas nazývá 'Romíky'. Na otázku 'Jaké jsou vaše děti?' pěstounka odpověděla: „*Pokud bych měla posuzovat podle nějakých obecných měřítek, tak všechny moje děti jsou romské. Všechny děti jsou temperamentní, živé a dávají najevo hodně emocí.*“ Při mé další návštěvě dodala: „*My jsme vlastně taková romská rodina, pořád u nás někdo přespává, děti jsou hodně otevřené a vši už jsme taky měli.*“ (smích)

Rodina A je toho názoru, že to, co se nazývá romstvím u svých dětí nevidí. Především proto, že nejsou vychovávány jako romské děti v romských rodinách. Rodina se je snaží seznamovat s kulturou a historií této etnické skupiny, aby věděly odkud vyšly. Skutečnost, že jsou děti „něčím jiné“, si uvědomují pouze z reakcí okolí, které je ve většině případů zařazuje podle barvy pleti. Rodina je přesvědčena, že vše je dáno prostředím, kde děti vyrůstají a výchovou. Absolutně popírají vliv genetiky a vrozených dispozic ve vztahu k romství. Děti, podle názoru rodiny, nemohou mít nic z romství, pokud jsou vychovávány v neromské rodině.

Pěstounka B nijak nerozlišuje mezi dětmi vlastními, přijatými, romskými či „bílými“. O tom, jaká je její dcera, která je původně z romské rodiny, hovoří takto: „*Má hodně hudební nadání. Je vidět, že je živější. Je znát ten pohyb. Je to vidět třeba i ve škole, protože pokud máme číst pohádku, tak ji to nebaví, ale když si vezmeme třeba Dášenu, tak to je schopná přečíst celý, protože je to o zvířátkách. Nevím, jestli je to dané konkrétním dítětem nebo etnikem. To já nezkoumám. Já hledám způsoby, jak nejlépe ji to naučit. A je mi jedno, čím je to daný.*“

Myslím si, že spousta věcí se připisuje romskému etniku, ale nejsem si jistá nakolik je to daný etnikem a nakolik je to daný povahou konkrétních lidí, který bohužel mají tmavší pleť, takže se to potom vztáhne na všechny. Myslím si, že i mezi bílými dětmi je

spousta hyperaktivních dětí a spousta dětí, které nebaví pohádky a budou radši číst příběhy o zvířeti. Nemusí to být dané etnikem. I bílý děti rádi tancují a zpívají.

Někdy se říká, že je to tím, že je to Romka, ale těžko...já tohle neřeším.“

„Chtěla by se učit romsky?“

„Určitě jo. Určitě by chtěla, ale já zatím jí toho nechci moc nakládat navíc k té škole. Ráda bych jí udržela na základce.“

S názory pěstouna C na téma romství a děti v pěstounských rodinách jsem se zčásti seznámila na setkání, kde se vedla diskuze na toto téma. Pěstoun zde rázně vystoupil proti názoru, že by se povaha a chování dítěte daly ovlivnit výchovou. Je toho názoru, že romství a některé povahové rysy jsou znakem „rasy“. K tomuto tématu se vrátil v průběhu našeho rozhovoru, který se konal o několik týdnů později.

Pěstoun: „Já na ty děti až ječím, že jsou Romové, a že nesmějí dělat té rase ostudu. Když se na ulici blbě chovají a když se tak chovají bílý děti nikdo nic neřekne, ale jak vidí ty barevný, tak je to jasný. Prostě: ‚Cikáni zas dělaj bordel‘, takže já je hrozně sjiždím. Ten temperament mají. A to, o čem se tam mluvilo na tom setkání, jak ta paní vymazala ten problém té rasy, tak já s ní naprosto nesouhlasím. Ona vlastně řekla, že nejsou specifika. Já tvrdím, že jsou. Vyjděte si s těmi dětmi ven na procházku. Vezměte si dvě bílý děti. Zlobí jiným způsobem. Zlobí nápadnějším způsobem. Na hřišti se chovají nápadněji. Chovají se divočeji a když přišli oba dva na hřiště tak jich tam bylo plno. Řev, hluk obrovský. Bílé matky vyklízely hřiště. A takové...Takže jsou odlišné. Určitě jsou odlišné. Nesou si sebou vklady.“

O něco později pokračuje.

Pěstoun: „Něco v nich je, odlišnost proti populaci, která tady normálně žije. Něco v nich je jiného.“

Pěstounka: „A přitom každý je úplně jiný. Každý má něco, něco z toho. Vašek takové to velkopanství. Je jako cikánskej baron. Co k nám přišel, tak začal, že chce oblek, košili, kravatu.“

Pěstoun: „Na koncert se vystříhne, že je tam zdaleka nejlíp oblečený člověk.“

[...]

Pěstounka: „Oblíkání bych řekla, že je romství, že je to takový druh.“

Pěstoun: „*A to široké srdce jaké má. On má naspořené čtyři sta. Byly záplavy a on je tam dá.*“

Pěstounka: „*Něco si nechal, ale většinu dal.*“

Ke konci rozhovoru jsme se k tématu opět dostali, když jsme hovořili o Tereze.

Pěstoun: „*Má obrovskou intuici v nebezpečí. To je to romství, že už po nich jdou. Zabalit to a jet dát.*“

Pěstounka: „*Ona pozná, když se něco děje. Když byla ještě dcera doma, mám vždycky hrozný strach, když děti přicházejí pozdě, Terezka to okamžitě poznala. Vykulila oči a řekla: ‚Kde je? Jestli se jí něco nestalo.‘ Já jsem předtím nic neřekla, ale asi se to přeneslo.*“

Pěstoun: „*Dám si klíče do kapsy a ona se zeptá: ‚Kam jdeš?‘ Okamžitě. Řeč těla...*“

Pěstounka: „*A další intuice, kam dáme peníze nebo to co ji zajímá. To ví naprosto přesně, kde je co v bytě, kde je jaká sušenka, čokoláda, drobný.*“

Pěstounka D na otázku odpovídá takto: „*Romství...Já bych to dnes viděla tak, že existuje souhrn určitých vlastností, které se u Romů v naší současné společnosti vyskytují přece jen častěji. Najdou se i u neromů a naopak, ne všichni Romové je mají viz Eva. Řekla bych, že Zdeněk (přijatý syn) je typická ukázka - impulsivnost, neukázněnost, neochota podřizovat se pravidlům. Pevně v to doufám, že přijde na to, že jeho představa úžasného svobodného života nikam nevede. A modlím se za to, aby si do té doby nějak moc nenaťloukl čumák.*“

Pěstounka uvažuje i o vztahu vrozených dispozic a výchovy. „*Musím říct, že já jsem byla velký zastánce výchovy, ale musím říct, že mi nezbylo, než hodně z toho slevit, že prostě ty geny mají větší roli, než jsem s myslela. Když moje děti byly malý a někomu ty děti se nevyvedly....ale zase pozor. Nejsem zastáncem toho, aby někdo říkal, že nějaké etnikum jednoznačně, že všichni mají ty geny špatný.*“

Dívka D o romství vůbec nijak zvlášť nepřemýšlí. Říká: „*Jsem jaká jsem a je mi jedno co to určuje.*“

Vlastní identita – Jak sebe sami děti označují? Zamýšlejí se vůbec nad svou identitou? Pokud ano, jakým způsobem?

Nejstarší přijatá dcera z rodiny A Zuzana, které je jedenáct let, řešila svoji identitu mezi čtvrtým a pátým rokem. „*Vše začalo reakcí okolí, resp. dětí, na její barvu kůže. Děti ve školce jí ošklivě dávaly najevo, že si s ní nechtějí hrát. Domů chodila s tím, že jí říkají 'smradlavý Cikán' . Když si s nimi chtěla hrát v domečku, řekly jí 'černí do domečku nesmí' . Začala jsem jí tedy vyprávět o kultuře a historii Romů. Hodně se jí líbilo vandrování, ale nemohla pochopit, proč kradli slepice. Vysvětlila jsem jí, že je to jak s bílými. Někteří z nich taky kradou.*“

Pěstounka dceři řekla, ať si z toho nic nedělá a je sama sebou. Dcera to pochopila a ve školce, resp. později ve škole, si vydobyla dobrou pozici a je mezi spolužáky oblíbená.

Ostatní děti svoji identitu nijak zvlášť neřešily, což může být dáno jejich nízkým věkem. Pěstoun se zmiňuje o tom, že impulzem pro zájem o vlastní kořeny a hledání identity jsou především projevy a reakce okolí. Ostatní děti se s žádnou výraznější reakcí proti své osobě nesetkaly. Nejmladší dcera je mezi dětmi ve školce oblíbená. Pěstounka hovoří o zlepšení situace. Porovnává se starší dcerou, která měla ve školce problémy.

Dalším faktem jsou slova pěstounky, kdy své děti označila jako „splachovací“, což znamená, jak mi vysvětlila, že děti nikdy nic moc neřeší a velice dobře se se vším vyrovnávají.

U rodiny B jsem na tuto otázku narazila nepřímo při jedné z procházek s Helenou. Situace byla následující. Na ulici jsme míjely snědého muže. Nevím, zdali to byl Rom nebo ne, ale Helena ihned řekla: „*Podívej se Cikán.*“ Zeptala jsem se jí tedy, jak to pozná. „*To vidím hned, jak se podívám. Nevím, podle čeho to vím, ale vím to. Já jsem přece taky Cikánka, tak to poznám i na dálku.*“

Děti v rodině C, podle slov rodičů, svou identitu a příslušnost k jiné etnické skupině vnímají rozdílně.

Pěstoun: „*Tereza, ta by se nejraději vybělila.*“

Pěstounka: „*No, teď to není tak, ale dříve chodila, že chce být bílá. Nejdřív, že nechce mít žádné děti a pak řekla, že chce mít děti, ale bílé.*“

Pěstoun: „*Ale ona si teď začíná uvědomovat, jaká je pěkná holka. Teď už ji to tolik nebere.*“

Pěstounka: „*Ze začátku jí to vadilo strašně.*“

[...]

Pěstounka: „*Vašek je na to docela pyšný. Ona Tereza neříká, že je Rom. My to všude píšeme, že je Romka. Oba rodiče má romský, tak jaká by byla.*“

Pěstoun: „*Do statistik se naše děti započítávají jako Romové. I když vlastně ty Romové to zapírají.*“

Pěstounka: „*Nevím, jak si to v těch osmnácti letech, Tereza do nějakého sčítání napíše. Vašek je na to docela pyšný, že je Rom.*“

Po několika minutách přišla Tereza. Na otázku otce, zdali je Romka, se zatvářila tak, že se jí o tom vůbec nechce mluvit. Otci na jeho otázku odpověděla, že je trapný.

„*Otázka je jak oni berou sami sebe, ale jak je berete vy?*“

Pěstounka: „*My je bereme jako, že jsou Romové.*“

Eva z rodiny D má naprosto jasno. Sama o sobě mluví jako o Cikánce a vůbec se nad tím nepozastavuje. Chodí do speciální školy, kterou navštěvují i ostatní romské děti. Pokud se ve škole vyskytne nějaký problém mezi „bílými“ a Romy, tak se vždy zastává Romů, i když se jí konflikt přímo netýká. „*Když napadají Cikány, tak se to přece netýká jenom někoho, ale všech. I mě, protože jsem taky Cikánka.*“ Důkazem toho bylo několik situací, které mi vyprávěla.

S nepochopením okolí a především spolužáků se potýká především ve vztahu k víře. Spolužáci se jí za to smějí. Prakticky nikdo se jí nezastane. Nepostaví se za ni. Dívka si však umí tvrdě stát za svým názorem.

Vztah k Romům – Setkáváte se s nimi? Kam děti patří?

V rodině A se v tuto chvíli s Romy nijak blíže neseťkávají. Pěstounka se krátce zmiňuje o kontaktu s romskými matkami při třídní schůzce ve škole dětí. Žádný trvalejší kontakt s Romy v současnosti neprobíhá. Výjimkou jsou setkání s biologickými rodi-

či dětí. Pěstouni by však jisté vazby s romskými rodinami rádi navázali, především proto, aby děti měly možnost vidět obyčejný život v romské rodině.

Pěstounka z rodiny A mluví o velice složité situaci dětí. Naráží především na to, že děti mají tmavší pleť, a proto je okolí na základě jejich vzhledu řadí mezi Romy. Navíc jim přisuzují negativní stereotypy, které o Romech ve společnosti převládají. Děti mají „bílou“ výchovu, a proto často ani nechápou narážky, s nimiž se setkávají. Pěstouni se zmínili o ideálním řešení pro romské děti z dětských domovů, resp. nefunkčních rodin. To vidí v pěstounských rodinách, kde pěstouni budou Romové. O tuto možnost se sami zajímají (především pěstounka), rádi by se setkali s romskou rodinou, která se věnuje náhradní rodinné péči. Vzhledem k malému množství takových rodin se jí zatím nepodařilo nikoho najít.

O nelehké pozici a rozpolcenosti mezi dvěma světy dětí je zmínka pěstounky, která hovoří o touze nejstarší přijaté dcery. *„Říkala mi, že až bude velká, chce mít za muže Roma, protože ten bílý by se jí smál.“* Pěstounka ihned dodává, že bude těžké najít takového muže, protože Romové děti vychované jako „bílé“ nepřijímají.

Pěstounka B při interview mluví o vztahu své dcery k ostatním Romům: *„To, co mě trošku mrzí, je, že se mi úplně nedaří udržet jí tu romskou identitu, protože už i ona řekne: ‚Tam jsou Cikáni, tam nepůjdu.‘ Ona se natolik szila s námi bílými, že se považuje uvnitř sebe za bílou. Přesto, že jsem se snažila jí to udržet, tak stejně tím, jak vyrůstá v té bílé rodině... Mám hrůzu z toho, že bude mít vůči Romům stejný předsudky jako ti bílí. Mám strach, že v dospělosti nebude patřit ani mezi bílí, ani mezi Romy. [...] Proto si myslím, že je škoda, že neexistují pěstounské rodiny v rámci romské komunity. [...] Teda existují, ale to je na prstech jedné ruky.“*

S romskými rodinami se nestýkají. S Helenou chodí jeden romský chlapec do školy. Především na počátku školní docházky si byli velice blízcí, jelikož ani jeden z nich nenavštěvoval mateřskou školu, z níž se znaly děti ze zbytku třídy. Podle slov pěstounky se navzájem podporovali v jinak neznámém kolektivu. Pěstounka vidí přínos i v tom, že Helena nebyla jediným romským dítětem v jinak majoritní třídě. Obě děti do třídy zanedlouho lehce zapadly. Dnes se již kamarádí se všemi dětmi.

Pěstouni z rodiny C se v minulosti snažili navázat kontakt s romskými rodinami.

Pěstoun: „...v podstatě se nám nepodařilo sehnat nějaký kontakt, který by trval, že by se nějak systematicky (děti) s Romy stýkaly. To vůbec ne.“

Pěstounka se zmiňuje o chlapci, který byl rovněž romského původu a byl vychováván v pěstounské rodině: *Řekla bych, že s Terezou se sobě navzájem líbili [...] Navrch říkala, že je hnusný, ale to je to pubertální. (smích) Ale viděla jsem, že k té rase by tihla.*“

Na setkání pěstounských rodin se setkávají rovněž s romskými dětmi.

Pěstounka: *„Musím ale říct, že ta romská společnost je nepřijímá. Byli jsme jednou na setkání. [...] Tam byly dvě pěstounské rodiny, dvou sester, které měly samé romské děti. Ty děti vytvořily takový pakt proti všem ostatním dětem, které podle nich nebyly romské a naše děti byly třeba tmavší než některé z těchto dětí.“*

Svůj osobní vztah k Romům pěstoun popisuje takto: *„Já zas k té romské populaci tak, jak se s ní setkávám, velké nadšení nemám. Já je vidím, když jedu každý rok do lázní do Jáchymova. To je vietnamsko - romská obec. To jak žijí. Nebyl bych rád, aby se to děti od nich učily. Nedá se nic dělat.“*

Pěstounka: *„No, protože ty, co většinou se vidí, jsou ty asociální.“*

V rodině D se s Romy setkává především dcera, která má ve škole spolužáky a kamarády z romských rodin. *„Jednou jsem se seznámila s klukem. Byl to taky Cikán, takže to bylo super.“* Je pro ni důležité mít romské kamarády. Zvláště zmiňuje, zdali je dotyčný kamarád Rom, resp. Cikán, či ne. Ve škole spolu drží pohromadě. Na druhou stranu říká, že mezi Romy by žít nechtěla. *„Nechtěla bych s nimi žít. Je tam strašně snadný přístup k drogám a alkoholu. Bála bych se, abych je taky nezačala brát. Ještě bych pak mohla začít i krást. Toho bych se bála.“*

2.5. Shrnutí

V jednotlivých rodinách bylo možné díky výzkumu pozorovat odlišné přístupy k dětem, výchově, chápání jejich identity, ale i reakce na situace, které vytváří jejich okolí či biologičtí rodiče dětí. Každá rodina má na daná témata svůj vlastní pohled, který je ovlivněn prostředím v němž žijí či osobními zkušenostmi.

Jednoznačné a jasné byly u všech respondentů odpovědi týkající se motivace k pěstounství. Byla zde především touha pomoci dětem, které jsou nechtěné, ať již biologickými rodiči či jinými pěstouny. Tato odpověď všechny pěstouny spojovala. Rozdílné byly subjektivní důvody každého z nich – od naplnění snu o velké rodině přes touhu po dalších dětech až po motivaci ukázat majoritní společnosti, že je možné vychovat slušné romské dítě. Všichni respondenti chtěli dítě, které je romského původu a přijali to bez delšího rozmýšlení. Velký vliv na toto rozhodnutí měly velice kladné zkušenosti s romskou komunitou a zájem o ni. Ve všech případech to byl především zájem pěstounky. Z jejich výpovědí je navíc zřejmé, že právě ony byly hlavními iniciátorkami pěstounské péče včetně rozhodnutí přijmout dítě z etnické menšiny.

Ve všech rodinách byla jasná tendence seznamovat děti s jejich etnickými kořeny a kulturou Romů. Důraz je kladen především na pozitivní vzory z řad romských osobností, hudbu a vyprávění o historii Romů s vyzdvižením příběhu o jejich odchodu z Indie a pozdějším kočování. Společné rodinám je i to, že děti o romskou kulturu příliš zájem neprojevují. Některým se líbí vyprávění z historie, jiné zájem příliš nejeví. To však jistě nemusí znamenat, že by se od skupiny Romů nějak distancovaly. Většina majoritní společnosti, také běžně neposlouchá své folklórní písně či nemá vyložený zájem o své dějiny.

Styky s biologickou rodinou byly v některých rodinách podporovány, jinde brány jako něco, co možná budou v budoucnosti řešit a v jednom případě jsou pěstouni rádi, že jim biologičtí rodiče nezasahují do výchovy a své děti se nesnaží žádným způsobem vyhledat. V případech, kdy se děti se svými biologickými rodiči sházejí, je vidět jasná potřeba pěstounů ukazovat dětem, že mají ještě jedny rodiče, kteří nejsou, resp. nebyli schopni, se o ně postarat. S dětmi o těchto situacích otevřeně mluví. Navíc z jejich výpovědí vyplývalo, že setkání jsou přínosná i pro biologické rodiče. Vše je založeno na přání dětí a jejich původní rodiny.

Rodiny, kde se děti s biologickými rodiči nesetkávají, jako důvod uvádějí především potřebu „chránit“ děti, popř. vyčkat na věk, který bude takovému setkání adekvátní. Otázkou je, kdy tento věk nastane. Každé dítě prošlo odlišným příběhem a každé má jiné rodiče, jiné důvody proč je v pěstounské péči. Nedá se tedy jednoznačně říci, zda je strach ze setkání s biologickými rodiči odůvodněný či nikoliv. Samozřejmě záleží

i na iniciativě biologických rodičů dětí, kteří se chtějí, resp. nechtějí, se svými dětmi setkat.

Vztah dětí a majoritní společností bylo jedním z hlavních témat, které se během výzkumu objevilo. Většina výpovědí na toto téma vycházela ze špatných zkušeností. Hovořeno bylo o tom, že negativně je bráno nejen dítě, ale i rodina, resp. pěstounka, která ho přijala. Některé negativní zkušenosti byly zaznamenány u blízkých rodinných příslušníků, kteří dávali najevo svůj nesouhlas s rozhodnutím rodiny přijmout do rodiny dítě z jiné etnické skupiny. Jeden z pěstounů citovaných v knize Jayne E. Schoolerové se k přijmutí dítěte z jiné etnické skupiny či kultury vyjadřuje jako k události, která ovlivní nejen život dítěte, ale i celé rodiny. Ta se tímto krokem navždy stane multietnickou, multikulturní. (Schoolerová 2002)

Identita dětí v pěstounské rodině a nejen v ní je velice individuální záležitostí. Hledat odpověď na tuto otázku nebylo jednoduché. Za strany rodičů panuje vzácná shoda, jelikož oni sami se o problematiku romského dítěte v náhradní rodině aktivně zajímají. Všechny rodiny své děti vnímají jako děti romského původu. Liší se však již v tom, jak jejich původ chápou a přistupují k němu. Výzkum rozdělil respondenty na dva tábory.

Jedna skupina nevyvozuje ze skutečnosti, že děti pocházejí z jiné etnické skupiny žádné obecné závěry. Nepřisuzují jim žádné vlastnosti a jsou zastánci především směru, který klade velký důraz na výchovu. Respondenti absolutně vylučují vliv jakýchkoli společných „vlastností“, které jsou dány určitému etniku. Dalo by se tedy říci, že nejsou zatíženi žádnými stereotypy, ať již pozitivními či negativními nebo o nich nemluví. Zde je však nutné brát v úvahu i možnou stylizaci respondentů vzhledem k osobě výzkumníka.

Tato skupina nevidí ve svých dětech nic z romství / *romipen* a ani to nehledá. Svě děti bere tak, jak jsou a nijak nepřemýšlí nad tím, zdali je ta či ona vlastnost projevem něčeho, navíc tak těžce definovatelného, jako je romství. Rodiče se je sice snaží seznamovat s kulturou a historií Romů, ale uvědomují si, že romství je dáno především výchovou v rodině.

Druhý názorový proud, který byl zastoupen menšinově, mluví o nepopíratelném vlivu genů na děti a malé účinnosti výchovy. Názor však nebyl podložen nějakými konkrétními příklady. Vše bylo charakterizováno slovem „jinakost“.

Pod pojmem romství si představují konkrétní vlastnosti, které vidí u svých dětí, a o jeho existenci nepochybují. Vše úzce souvisí s důrazem na genetický základ, který si děti do náhradní rodiny přinesly. O Romech při některých příležitostech mluví jako o „rase“. Toto stanovisko by se z hlediska antropologické definice etnicity dalo považovat za primordiální, tedy za něco co je prvotní, pevně dané a neměnné.

Pokud se na identitu zaměříme přímo, tzn. pohledem dětí, tak zjistíme, že děti nepřemýšlí nad příčinami svého řazení k určité skupině. Tato identifikace může být, jak uvádí například Hirt (Hirt 2008), situační. Z toho mohou pramenit některé rozpory ve výpovědích pěstounů a dětí. Každé vymezení vůči někomu je založeno na situaci a okolnostech, v nichž se právě nachází.

Tři ze čtyř dotazovaných dětí se označilo za Romy, resp. Cikány. Odůvodnily to především svým pocitem příslušnosti k této skupině. Braly to jako samozřejmou věc. Zájem žít mezi Romy neprojevíly, což může být dáno jejich spokojeností v současné náhradní rodině a zklamáním z rodiny biologické.

Zde se vracím k samotnému úvodu své práce a uvození slova romství. Odborníci citovaní v teoretické části práce jsou toho názoru, že romství je podmíněno nejen narozením, ale i výchovou v romské rodině. (Řičan 1998, Sekyt 2004) Jedna část rodičů hovoří o tomtéž. Druhá, menší část, hovoří o něčem co je nepopiratelné. Jelikož se jedná pouze o sondu do vybraných rodin nelze, jak již bylo několikrát řečeno, závěr zevšeobecňovat, a proto bych zachovala slovo „romství“ v uvozovkách. Ani u malého vzorku respondentů nepanovala na toto téma shoda. Nelze tedy říci, zda u dětí v pěstounských rodinách něco takového existuje či ne. U některých, podle názoru jejich rodičů, ano u jiných je toto ze strany pěstounů vyloučeno.

Někteří z rodičů se na „jinakost“ svých dětí více soustředí, a proto je možné, že v nich tuto „jinakost“ rozpoznávají a vidí. Jiní tomuto příkládají malý nebo žádný význam, a proto své děti vidí především jako děti. Z toho mohou vyplývat i jejich názory na výše zmíněné otázky.

Závěr

Z výše uvedené práce vyplývá, že v souvislosti s pěstounskou péčí poskytovanou majoritní společností romskému dítěti se můžeme setkat s různými přístupy a názory. Jednoznačné závěry není možné definovat. Můžeme pouze sledovat jednotlivé postoje, ať již z literatury nebo praktického života jednotlivých rodin.

V závěru práce bych ráda krátce shrnula hlavní teoretické východiska práce, praktickou část, resp. výzkum v rodinách, a stručné výsledky (podrobněji již byly zmíněny výše) a v neposlední řadě možnost dalšího pokračování ve výzkumu pěstounských rodin.

V teoretické části, kde jsem vycházela z prací odborníků, jsem se setkala s různými názory na daná témata, a to obzvláště v oblasti vymezení jednotlivých pojmů, které byly stěžejní pro následující práci. Již méně rozmanité byly názory na romství. Autoři se v podstatě shodovali, že romství je dáno především výchovou v romské rodině. Děti z pěstounských rodin by se, podle jejich názoru, romství nemělo dotýkat. Bylo tedy zajímavé porovnávat jejich názory s názory pěstounů, které byly zjišťovány ve výzkumné části.

Romské děti v pěstounské péči se musí vyrovnávat nejen se skutečností, že vyrůstají v náhradní rodině, ale i s tím, že od ní jsou do jisté míry „odlišní“, resp. okolí, jim často tuto „jinakost“ dává najevo.

Obrovskou roli hraje především postoj náhradních rodičů. Přístupy jednotlivých rodin jsou různé stejně jako jejich očekávání a obavy. Jedno však mají společné, a to snahu podporovat v dítěti to dobré, ať už je to „romské“ či „bílé“. Ze svých dětí chtějí vychovat především slušné lidi, kteří v životě obstojí.

Někteří se více zaobírají tím, co je to „romství“ a do jaké míry se u jejich dětí projevuje či nikoliv. Jiní o tom prakticky vůbec nepřemýšlejí, stejně tak jako nad tím, z jaké je dítě etnické skupiny. Proč také? Děti berou takové jaké jsou spolu se všemi radostmi a starostmi, které jim přinášejí.

Pěstounská péče určitě není věc, kterou by mohl dělat každý. Je třeba dobře zvážit opravdové motivace, možnosti vlastní i rodinné. Nepodcenit problémy, které mohou vzejít nejen ze strany dítěte nebo rodiny, ale i okolí, které může reagovat na některé situace nepřiměřeně.

Obecně je téma pěstounské péče velice citlivé a intimní. Nahlédnutí do života rodin by mělo být postupné a nemělo by překračovat hranice jejich soukromí, které si chtějí chránit. Na prvním místě musí být především ochrana rodiny, proto bylo obtížné se k některým otázkám dostat, resp. pokládat je.

Jak již bylo uvedeno, práce je pouze sondou do sledované oblasti, a proto nelze závěry jakkoli zobecňovat. I na malém vzorku respondentů se však ukázala velká variabilita názorů na daná témata výzkumu. Asi nejmarkantnějším byl jejich názor na „romství“ a jeho přítomnost u přijatých dětí, dále pak úloha výchovy a dědičných předpokladů dětí či pohled na možnost setkávat se s biologickými rodinami dětí.

Téma práce rozhodně není vyčerpáno a určitě by mohlo být rozpracováno v následujících výzkumech. Jako výzvu bych viděla výzkumy především mezi dětmi školního a staršího věku, které jsou schopny o své identitě otevřeně hovořit. Dalšími respondenty, kteří by mohli s odstupem o pěstounské péči a své identitě hovořit, jsou dospělí lidé, kteří prošli náhradní rodinnou péčí.

Seznam použité literatury a ostatních zdrojů

BARFIELD, Thomas (eds.) . *The Dictionary of Anthropology*. 1st edition. Oxford : Blackwell, 1997. 626 s. ISBN 1-57718-057-7.

BRANDEJSOVÁ, Veronika, BENEŠOVÁ, Lucie. Užitečné informace o NRP. In KOVARŘÍK, Jiří (ed.) . *Náhradní rodinná péče v praxi*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. s.149-157. ISBN 80-7178-957-7

BUBLEOVÁ, Věduna, KOVARŘÍK, Jiří. Organizace náhradní rodinné péče. In MATĚJČEK, Zdeněk (ed.) . *Náhradní rodinná péče : Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. s. 31-42. ISBN 80-7178-304-8

Český statistický úřad : *Obyvatelstvo podle věku, národnosti a podle pohlaví k 1. 3. 2001* [online]. 2008 , 3.3.2008 [cit. 2008-03-04]. Dostupný z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/C2002F584C/\\$File/41140301.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/C2002F584C/$File/41140301.pdf)>.

DAVIDOVÁ, Eva. *Cesty Romů 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 1995. 245 s.

Fond ohrožených dětí [online] , 23.1.2008 [cit. 2008-01-27]. Dostupný z WWW: <http://www.fod.cz/stranky/adopce/nrp/pest_pece.htm#5>.

FRANTÍKOVÁ, Jana. Kdo založil projekt Naše romské dítě. *Děti a my*. 2006a, roč. XXXVI, č. 4, s. 42-43.

FRANTÍKOVÁ, Jana. Naše romské dítě. *Děti a my*. 2006b, roč. XXXVI, č. 1, s. 40.

FRANTÍKOVÁ, Jana. Zabouchnout dveře odmítnutí. *Děti a my*. 2006c, roč. XXXVI, č. 4, s. 40.

GELBARTOVÁ, Petra. Krátká úvaha o "hnědých" dětech. *Děti a my*. 2006, roč. XXXVI, č. 4, s. 41.

HÁJKOVÁ, Markéta. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice. In ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed.). *Menšiny a migranti v České republice : my a oni v multi-kulturní společnosti 21.století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. s. 127-143. ISBN 80-7178-48-9.

HIRT, Tomáš. *Etnicita, etnikum, etnické skupiny* [online]. [cit. 2008-03-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.varianty.cz/download/doc/texts/3.pdf>>.

HORÁKOVÁ, Hana. *Národ, kultura a etnicita v postapartheidní Jižní Africe*. Hradec Králové : GAUDEAMUS, Univerzita Hradec Králové, 2007. 276 s. ISBN 978-80-7041-836-9.

MATĚJČEK, Zdeněk. Otázka identity. In MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. s. 67-71. ISBN 80-7178-304-8.

MORAVEC, Štěpán. Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. In HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek (ed.) . *Romové v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. s. 11-69. ISBN 80-86898-76-8.

PETRUSEK, Miloslav (ed.) . *Velký sociologický slovník*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 80-7184-164-1.

PILAŘOVÁ, Daniela. Užívat si náhradní rodičovství. *Děti a my*. 2006, roč. XXXVI, č. 5, s. 42.

ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak : dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 1.vyd. Praha : Portál, 1998. 143 s. ISBN 80-7178-250-5

SEKYT, Viktor. Romské tradice a jejich konfrontace se současností : Romství jako znevýhodňující faktor. In JAKOUBEK, Marek, HIRT, Tomáš (ed.) . *Romové : Kulturologické etudy : Etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. s. 188-217. ISBN 80-86473-83-X

SCHOOLEROVÁ, Jayne E. *Adopce vztah založený na slibu*. 1.vyd. Praha : Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-066-7

ŠEDIVCOVÁ, Jana. *Kokosátka*. In Romano vodi [on-line].[cit.2008-3-11]. Dostupný z WWW <<http://www.romea.cz/index.php?id=archiv/2005-11/141516>>

VANČÁKOVÁ, Martina. Pět P v rozvoji identity dítěte jiné kultury. *Děti a my*. 2006, roč. XXXVI, č. 1, s. 40.

Příloha

Rozhovor s rodinou D

Rozhovor trval hodinu a půl a probíhal v bytě rodiny D. Respondenty byly pěstoun a pěstounka. Děti občas do pokoje přišly (pro cukroví, které bylo na stole) a krátce se do rozhovoru zapojily.

Interview bylo nahráváno. Přepis je mírně stylisticky upraven. Důvodem je důraz především na obsahovou stránku výpovědí respondentů. Rozhovor je zkrácen.

„Proč jste se rozhodli pro pěstounství? Proč jste si vybrali tyto děti, jestli jste si je nějak vybírali? Dá-li se to tak říct.“

Pěstounka: „*Mám mluvit?*“ (k manželovi)

Pěstoun: „*Určitě. To je hlavní pachatel.*“ (smích)

Pěstounka: „*My jsme o pěstounství uvažovali nejdřív jenom pro to dítě, protože jsem zůstala doma s Adamem (biologický syn), který měl těžké astma. Takže jsem si říkala, že když to vypadá, že s ním budu doma až do školy tak, že nějaké děti si vezmeme.*“

Za dveřmi poslouchá Vašek (přijatý syn). Omlouvá se slovy „*I'm sorry. I'm sorry*“ A odchází.

Pěstounka: „*On je teď hrozně rozjetý (Vašek). Já jsem mu teď uvařila melafloor. Tak se třeba zklidní po čaji.* (smích) *Pro pěstounství jsme se rozhodli hlavně kvůli věku, protože jsme se domnívali, že do adopce, v době kdy jsme žádali... mně bylo asi pětadvacet, když jsme žádali. Mysleli jsme si, že adopce menšího dítěte už nepřichází v úvahu, takže jsme žádali o pěstounskou péči. Terezu jsme viděli v časopise od Fondu ohrožených dětí, ne Terezu, ale nějaký článek. Tak jsem tam zavolala a oni řekli jestli už máme zažádáno. My jsme neměli žádnou zkušenost, jak to chodí. Řekli, ať si zažádáme na okrese. Všechno to probíhalo. Trvalo to strašně dlouho, takže už z toho Fondu byli překvapení jak to všechno dlouho trvá. Pořád jsme neměli testy. Pořád nás na ně neposílali.*

To bylo asi třičtvrtě roku.“

Pěstoun: „*A ještě nás školili. Třeba jak přebalovat dítě a takový.*“

Společně: „*A my už jsme měli tři děti svoje.*“

[...]

Pěstounka: „*Když už jsme testy měli, dostávám se k tomu vybírání, ukázali nám takový katalog s dětmi. Byly to fotky a taková stránka o dítěti. Já jsem už předtím mluvila s nějakou psycholožkou, oni nám řekli, že si máme vybírat z věkového okruhu tak, aby to dítě bylo mladší než naše nejmladší. Takhle to dítě dobře zapadne. Tím pádem nám z toho vybylo asi šest těch listů. Řekli nám, ať je seřadíme podle toho, který by se nám z toho papíru zdálo nejlepší. Tereza byla na prvním místě. Řekli, že je právně volná, a že ji můžeme navštívit.*“

[...]

„*Jak probíhalo to setkání? Jak vás seznamovali?*“

Pěstounka: „*Tam byli výborní*“

Pěstoun: „*Plzeň byla dobrá*“

Pěstounka: „*My vzhledem k tomu, že jsme to pak mohli posoudit s Vaškem, ten byl z Teplic, tak tam byl výborný, ten kojenecký ústav (v Plzni). Řekli nám o ní všechno. Věděli o ní všechno. [...] Seznamovali nás s ní. To bylo dost obtížné, protože ona se schovávala za skříň a s nikým nekomunikovala. Nejdřív nám tam dali asi tři děti. Ty si hrály se mnou a Tereza stála za skříňí a postupně přicházela. [...] My jsme si děti vlastně vybrali. S Vašíkem to bylo obdobným způsobem tady přes Jelení (Středisko náhradní rodinné péče - pozn.aut.). Vždycky jsme si vybírali z dětí, které nikdo nechce. Tereza byla nabízená asi přes rok. Vždycky ji s někým chtěli propojit a nikdo o ní nejevila zájem. Tomášek, ten se líbil dětem. To chtěly už děti. Začaly říkat...*“

Pěstoun: „*Pokud tohle téma budete zmiňovat ve své práci, tak určitě tam napište, že náš názor je, že to musí proskočit. Zatímco oficiální názor je, že oni nejlíp otestují rodiče a to dítě. Seznámí je a řeknou buď a nebo. My z vlastní dvojnásobné zkušenosti říkáme, že ne, že tam něco musí být. Udělali jsme téměř scénu na setkání pěstounských rodin.*“

Pěstounka: „*To bylo z Brna. Oni dělají informační schůzky pro budoucí pěstouny...*“

Pěstoun: „*Vezmou tam existující pěstouny a ty páry co chtějí děti. Teď se tam sjela parta psychologů a ze sociálky. Začali to tam do nic hustit, že prostě takhle jo.*“

„*Že oni to nejlíp vědí?*“

Pěstounka: „Že oni to vědí nejlíp. Oni na nás, že to nemůžeme takhle vidět. My jsme jim říkali, že máme dva příklady. A teď nedávno mě k tomu napadl ještě jeden argument, protože děti chodí s takovými těmi věcmi ze školy – informace jak jsem vypadal a chtějí fotografie. To my nemůžeme.“

Pěstoun: „Přines fotku, jak jsi vypadal, když jsi se narodil.“

Pěstounka: „Tohle jim vysvětlujeme. Oni říkají: ‚Tak mi řekni, jak sis mě...‘ Co se mě to zeptal ten Vašek? Jak jsem si ho vybrala nebo jak jsem si k němu vytvořila ten vztah. A teď kdybych to měla tím způsobem... Já jsem to měla jednoduchý, protože jsem mu to řekla tak jak to bylo, že jsem viděla fotku, pak jsem uviděla jeho, že se mi líbil, že jsme si ho vybrali z tohohle důvodu. Kdybych mu řekla, tamhle se sešla nějaká komise a dala nám tvoje jméno... Myslím, že to by se dítěti nelíbilo.“

[...]

Pěstounka: „Když jsme dělali přípravu. Dělali jsme ji s paní Frantíkovou (pěstounka a pracovnice Střediska náhradní rodinné péče – pozn.aut.). Tím, že jsme chtěli romské děti... Rovnou jsme řekli, že nám to nevadí ani jedné, tak my jsme měly jediný děti, když jsme se sešly po jeden a půl roce. Ty ostatní ještě neměli dítě. Nikdo.“

„Proč jste chtěli romské děti? Vyloženě jste si to takhle řekli?“

Pěstounka: „My jsme chtěli jakékoliv, ale když člověk vidí, že těch romských dětí je většina... Já jsem s Romy vycházela dobře. Měla jsem spoustu pacientů. Věděla jsem, že s nimi vyjdu.“

„Vy jste povoláním?“

Pěstounka: „Já jsem doktorka, ale už nedělám. Už jsem v penzi.“

Pěstoun: „S tím klukem jak se narodil, tak to vlastně zabalila.“

„Musela jste s ním zůstat doma?“

Pěstounka: „Kvůli tomu astmatu. Pak jsem měla Terezu a tři roky po Tereze... Vaškovi bude jedenáct a Tereze čtrnáct.“

[...]

„Jak to přijímaly vaše děti, když jste si chtěli vzít děti do pěstounské péče?“

Pěstoun: „Všichni chtěly.“

Pěstounka: „Ony to chtěly.“

Pěstoun: „Je teda fakt, že ta mladší dcera nám s nimi dost pomáhala.“

Pěstounka: „Pohlídá je, když potřebujeme.“

[...]

„Vztahy mezi sourozenci?“

Pěstounka: „*No, teď bych řekla, že se trošku zhoršil Vašík ve vztahu k oběma dětem, protože se chce prosazovat. Oni jsou velké, takže nechtějí. On by děsně rád velel. Občas jsou na sebe... ale neperou se. Řekla bych, že takový to tlučení, že už přestalo. Co myslíš? Nebijou se úmyslně.*“

Pěstoun: „*No, občas se kopne pod stolem.*“

Pěstounka: „*Tak to jo, ale už to není zase tak hrozný, ale na začátku. Adam neměl nic proti Tereze. On byl hyperaktivní a se sklonem k agresivitě. A tak on ji jako porazil, třeba když běželi, a lehnul si na ni. Tak ji jako zalehl, jak ležela na tom břiše. Byl mezi nimi sice rok, ale ona byla holčička a on kluk, takže byl větší. A pak jako, že náhodou. Nemohla jsme je nechat o samotě.*“

Pěstoun: „*Teď jí pomáhá ve škole. Dělá staršího bratra.*“

Pěstounka: „*Protože on je daleko chytřejší než ona. Tak mu to jde snadno.*“

„Oni chodí do stejné školy?“

Pěstounka: „*Do stejné školy.*“

[...]

„Řešíte s dětmi...nebo jak jste jim vysvětlili pěstounskou péči?“

Pěstounka: „*To jsme jim začali hodně brzo. Vašík se strašně ptal. Začal říkat takové věci jako, že by chtěl vidět svoji matku.*“

Pěstoun: „*A líčil nám ji jak vypadá.*“

Pěstounka: „*Ale pletl se, protože si asi představoval babičku, protože říkal, že měla nějaké zrzavo-šedé vlasy. Ona žila, ta jeho matka, s maminkou. To jsme věděli od sociálky v Teplicích. Ta (babička) za ním taky nepřišla do toho kojeňáku.*“

„A on tam byl už od malého věku?“

Pěstounka: „*Ne, Vašíka odebrali, protože matka brala drogy a byla prostitutka. Vzali jí čtyři děti. Nejdřív Vašíka a starší tři děti, které jsou někde. Jsou pryč po různých domovech. Nebyly v Teplicích v dětském domově, protože to by věděli. Jsou někde po severních Čechách. Po Vašíkovi měla (matka) ještě holčičku. Možná ji měla, až když jí ostatní děti sebrali. Já to nedovedu časově...Z Vašíka najednou vylezlo, že mu řekli, že o patro níž je jeho sestra nebo o patro výš. Já jsem říkala: ‚Jaká byla?‘ a on říká: ‚Ona byla nějaká divná. Pořád padala ze schodů.‘ Byla nějak mentálně retardovaná.*

Pak si ji vzal někdo, to jsme se dozvěděli, do adopce do Německa. On má jednu mladší sestru v Německu a tři tady. “

„S rodiči jste byli někdy v kontaktu?“

Pěstounka: „Ne.“

Pěstoun: „Naštěstí ne. To je velká výhoda našeho případu.“

Pěstounka: „Matku tu vůbec nenašli. Otec je na Slovensku. Vždycky přijme dopisy, když se něco řeší a neprotestuje. Neozývá se. U toho víme i adresu.“

[...]

„Řeší vaše děti mimo to, že jsou v pěstounské péči, to že mají jinou barvu pleti?“

Pěstoun: „Tereza, ta by se nejrady vybělila.“

Pěstounka: „No, ted' to není tak, ale dříve chodila, že chce být bílá. Nejdřív, že nechce mít žádné děti a pak řekla, že chce mít děti, ale bílé.“

Pěstoun: „Ale ona si ted' začíná uvědomovat, jaké je pěkná holka. Ted' už ji to tolik nebere.“

Pěstounka: „Ze začátku jí to vadilo strašně.“

Pěstoun: „Ted' zrovna, myslím, že si chtěla přebarvit vlasy.“

Pěstounka: „To podle kamarádky, tak jsem jí vysvětlovali, že černé vlasy k tmavé pleti jsou nejlepší, že hnědé nebo zrzavé vlasy k tomu...“

[...]

Pěstounka: „Vašek je na to docela pyšný. Ona Terezka neříká, že je Rom. My to všude píšeme, že je Romka. Oba rodiče má romský, tak jaká by byla.“

Pěstoun: „Do statistik se naše děti započítávají jako Romové. I když vlastně ty Romové to zapírají.“

Pěstounka: „Nevím, jak si to v těch osmnácti letech, Tereza do nějakého sčítání napíše. Vašík je na to docela pyšný, že je Rom.“

„Otázka je jak oni berou sami sebe, ale jak je berete vy?“

Pěstounka: „Pro nás je to jasný. My je bereme jako, že jsou Romové.“

„Podporujete v nich romskou kulturu. Chodíte s nimi na nějaké romské...“

Pěstounka: „Zkoušíme to, ale Tereze se ta hudba ani nelíbí, Vašíkovi jo.“

Pěstoun: „Já myslím, že ani Vaškovi ne...Vašíkovi vůbec ne. To se ho můžeš zeptat. Vůbec ne. Dcera nakoupila nějaké desky, že jim to budeme hrát...“

Pěstounka: „Ale ted' jak jsme byli na tom naposled...“

Pěstoun: „*Počkej, až sem zase vleze, tak se ho rovnou zeptáme. Já tvrdím, že ne.*“

Pěstounka: „*Vašíkovi se líbí ty představy, že by jezdil na koni, a že přišel z Indie. To se mu líbí. To určitě.*“

„*Seznámili jste je s tím, jak to bylo s Romy, odkud přišli?*“

Pěstoun: „*To ano, takhle ano, ale v podstatě se nám nepodařilo sehnat nějaký kontakt, že by trvale nebo systematicky se s Romy stýkaly. To vůbec ne.*“

Pěstounka: „*Dokonce tady byla jedna rodina. Paní dělala tady dole v baráku v cestovce. Je to Romka, evidentní. Zním její maminku a tatínka, kteří bydleli támhle v příčný ulici, než je vystěhovali, že potřebují ten suterén pro něco jiného. [...] Tam bydleli rodiče a snad dvě dcery. Ty rodiče se chovali tak, jako se říká, že Romové chtějí kontakt.*“

Pěstoun přerušuje svou manželku a volá na syna: „*Vašku, pojď sem. Potřebujeme se tě na něco zeptat. Řekni, ale pravdu. Ty romské písničky z desky nebo Kellarová.*

Líbí se ti?“

Vašek: „*Vůbec*“

„*A co se ti líbí?*“

Vašek: „*Nějaké ty klasiky. Jazz, ten starší, ne ten nový. Hradišťan. Taková ta lidová.*“

Pěstounka: „*Tak utíkej, tak měl táta pravdu.*“

[...]

Pěstounka pokračuje v předchozím vyprávění: „*Ty starý rodiče se se mnou zdravili na ulici. Od okamžiku, kdy viděli, že mám Terezu. Takže jsem se s nimi zdravila, ale ty její dcery, které jsou mladé. Dělal y tady přímo v baráku, tak ty neprojevují vůbec...a musí mě vidět s těmi dětmi. Zvlášť teď, když mám dvě a jsme tady třeba v krámu najednou. Tváří se, jako když nás nevidí, takže kontakt...A potom dvě rodiny mají děti v pěstounské péči. Jedna je tady u Václava. Tam dělala sondu naše dcera. Ty tvrdí, že jejich děti nejsou romské, ale ty kluci vypadají romsky. Tam jsme tedy kontakt nevyhledali. V kostele máme taky jedny co tvrdí, že nemají romské děti. (smích)*

Do školy vlastně chodil Gaži s Terezou, ale teď právě, že jim přišla z vězení matka a začala do toho té pěstounce zasahovat a kluky brala k McDonaldu a odváděla je. Tak se paní někam odstěhovala, aby se dostali z jejího dosahu. Jestli má snahu kluky najít, když je našla tady, tak je asi najde. Řekla bych, že s Terezou se sobě navzájem

líbili (s Gažim) a cítila, že...oni to byli moc hezký kluci. Navrch říkala, že je hnusný, ale to je to pubertální. (smích) Ale viděla jsem, že k té rase by tíhla.“

„Myslíte si, že potom vyhledá nějaký kontakt s Romy. Říká se, že v pubertě „hlas krve“ zavolá a podobně. Co vy na to říkáte?“

Pěstounka: „*No, nevím jak na tu Terezu hlas krve zavolá.“*

Pěstoun: „*My to uvidíme na setkání pěstounských rodin. Loni jsme nebyli, ale je to vždycky na týden. Tam se vlastně setkají s Romy...“*

Pěstounka: „*Manžel byl minulý rok nemocný, ale každý rok se vlastně setkávali...“*

Pěstoun: „*...na ten týden. Předloni v létě ještě nebyla v té pubertě, takže ten „hlas krve“ a ty hormony s ní ještě necvičily. Letos jedeme, tak uvidíme jestli tam budou nějakí větší kluci – romský. Uvidíme jestli si je vybírá nebo jestli je jí to jedno.“*

Pěstounka: „*Musím, ale říct, že ta romská společnost je nepřijímá. Byli jsme jednou na setkání. To bylo tady od Jelení. Bylo to na Čeřínku. Tam byly dvě pěstounské rodiny, dvou sester, které měly samé romské děti. Ty děti vytvořily takový pakt proti všem ostatním dětem, které podle nich nebyly romské a naše děti byly třeba tmavší než některé z těchto dětí.“*

„A oni měly také „bílé“ rodiče?“

Pěstounka: „*Pěstouny“*

Pěstoun: „*Oni vytvořily spíš nějaký rodinný klan. Pěkně chránily ty menší. Už tam vlastně vytvořily nějaké společenství.“*

[...]

Pěstounka: „*Tam mám pocit, že se naše děti cítily trochu vyřazené. A takhle by to dopadlo, kdyby přišly mezi nějaký...“*

Pěstoun: „*Prostě nedaří se to. Říkali jsme si, že by to bylo trochu třeba, ale mi zase...nebo já, zas k té romské populaci, tak jak se s ní setkávám, velké nadšení nemám. Já je vidím, když jedu každý rok do lázní do Jáchymova. To je vietnamsko-romská obec. To jak žijí. Nebyl bych rád, aby se to děti od nich učily. Nedá se nic dělat.“*

Pěstounka: „*No, protože ty, co většinou se vidí, jsou ty asociální.“*

[...]

Pěstounka: „*Proto mě bylo líto, že tady ta rodiny co byla normálně usedlá a slušná, že se do ní nepodařilo...“*

Pěstoun: „*Já na ty děti až ječím, že jsou Romové, a že nesmějí dělat té rase ostudu. Když se na ulici blbě chovají a když se tak chovají bílý děti nikdo nic neřekne, ale jak vidí ty barevný, tak je to jasný. Prostě: ‚Cikáni zas dělaj bordel‘, takže já je hrozně sjíždím. Ten temperament mají. A to o čem se tam mluvilo na tom setkání, jak ta paní vymazala ten problém té rasy, tak já s ní naprosto nesouhlasím. Ona vlastně řekla, že nejsou specifika. Já tvrdím, že jsou. Vyjděte si s těmi dětmi ven na procházku. Vezměte si dvě bílý děti. Zlobí jiným způsobem. Zlobí nápadnějším způsobem. Na hřišti se chovají nápadněji. Chovají se divočeji a když přišli oba dva na hřiště tak jich tam bylo plno. Řev, hluk obrovský. Bílé matky vyklízely hřiště. A takové... Takže jsou odlišné. Určitě jsou odlišné. Nesou si sebou vklady.“*

„Myslíte si, že si sebou něco nesou. Nevím, jestli třeba romství? Co si o tom myslíte?“

Pěstounka: „*Něco v nich je. Určitě.*“

Pěstoun: „*Něco v nich je, odlišnost proti populaci, která tady normálně žije. Něco v nich je jiného.*“

Pěstounka: „*A přitom každý je úplně jiný. Každý má něco, něco z toho. Vašek takové to velkopanství. Je jako cikánskej baron. Co k nám přišel, tak začal, že chce oblek, košili, kravatu.*“

Pěstoun: „*Na koncert se vystříhne, že je tam zdaleka nejlíp oblečený člověk.*“

Pěstounka: „*Do školy, když něco mají, tak taky chodí takhle oblečený.*“

Pěstoun: „*Na vysvědčení. Dneska už děti nechodí nijak zvlášť oblečené. On chodí s motýlkem, bílá košile nebo oblek.*“

Pěstounka: „*Paní kuchařky mu říkají náš kravaták. Musí vidět, že to je v něm, protože, když vidí, že Tereza jde v džínách a odrbaná... Té na tom nesejde. Tak to není námi.*

My dostáváme od příbuzný trička po dětech. Já to zase dávám dál, aby to ty příbuzný neviděli. Vašík nechce nic s nápisy.“

Pěstoun: „*Má neskutečně vytříbený vkus. Dneska jsem s nimi byl na zmrzlině v cukrárně. Tam nám dali opravdu nevkusný růžový pohár, skleněný. On řekl: ‚To je hrozný.‘ (smích) Skutečně má vkus. [...] Vkus, ale není romství.*“

Pěstounka: „*Oblíkání bych řekla, že je romství, že je to takový druh.*“

Pěstoun: „*A to široké srdce jaké má. On má naspořené čtyři sta. Byly záplavy a on je tam dá.*“

Pěstounka: „*Něco si nechal, ale většinu dal. Tereza ta všechno utratí nebo dokonce vezme klukům.*“

[...]

„S jakými reakcemi se setkáváte u okolí? Jak na přijetí dětí reagovala vaše rodina?“

Pěstoun: „*Já jsem vám vlastně neodpověděl na to, proč nebo jak jsme si vzali romské dítě. Já jsem ho bral spíš ze vzdoru, ze vzdoru vůči téhle hnusné společnosti.*

Že jsem...Já bych byl sprostý. (smích) Prostě to je...A to já na to nejsem citlivý. Manželka, ta to vidí okamžitě, jak se někdo šikmo podívá, už to ví. Já to nevnímám. Mně je to dost jedno. Jenom vím, že to tady je. A řekl jsem si: ‚Zrovna na potvoru dvě Romčata vychovám.‘“

Pěstounka: „*Ale pamatuješ, jak ses strašně rozčlilil? Já jsem přišla z kostela dřív sama. Jak nějaký ten chlap na děti křičel?*“

Pěstoun: „*Tomu bych... jak mám ZTP, i tak bych mu rozbil hubu. Okamžitě. Děti běžely, normálně skotačící děti, běžely od kostela dolů prázdnou ulicí. Dole šel nějaký chlap na úrovni bezdomovce nebo opravdu čtvrtá kategorie. Začal na ně ječet: ‚Cikáni, co tady děláte bordel‘ a takhle. Já jsem se rozeběhl po té ulici. Tak jsem ho sprdnul a on zas takový se začne bát, když na něj promluví bílý člověk spisovnou češtinou. Toho se bál. Vycouval a řekl: ‚Když jsou to vaše děti‘. Jako, že jsem bílej. No, nakopat ho.*

A tohle to tady je.“

Pěstounka: „Já jsem měla víc. Šli jsme v metru. To jsem se opravdu bála, že nám něco udělá. Nějaký chlap vypadal, že je i opilý...to jsme měli jen Terezu a šli jsme ještě s Adamem a přecházeli jsme na béčku. Bylo tam úplně prázdné, jen ten chlap. Začal na nás křičet: ‚Hajzlové mizerný!‘ Já jsem ty děti popadla a hnala jsem s nima na jezdící schody. Měla jsem strach, že nám něco udělá.“

Pěstoun: „A žena je ještě trochu tmavá, do žluta maličko. Někdo si myslí, že je i matka.“

[...]

„A vaše rodina? Jak ta to brala?“

Pěstounka: „Manžel měl už rodiče mrtvé. Jenom sestra.“

Pěstoun: „Ta z toho byla trošku v šoku. Ted' se chová statečně. (smích) Zvykla si. Má je ráda.“

Pěstounka: „Ona nemá moc ráda nikoho, že by nějak milovala ty naše bílé děti, to se taky říct nedá. Má k nim stejný vztah. Není to taková ta milující tetička. Moje sestra, ta naopak, je milující tetička, takže se chová taky stejně. Můj otec se choval tak, že Vašík o něm mluví jako o svém dědovi. [...] Vypráví, že...a to ho nezažil moc, protože můj otec zemřel před třemi lety a Vašíka máme šest, takže ho zažil dva tři roky, ale je fakt, že jsem tam s ním chodila denně. Zkrátka měl dědu. Rodina to vzala docela dobře. Ta nejužší.“

[...]

„Jak vás děti přijaly? Jaké byly první dny, měsíce?“

Pěstounka: „Tereza má těžkou deprivaci a ta se u ní projevovala tak, že strašně rychle navazovala kontakt, který v našem případě je pravděpodobně silnější, ale v jiných případech to strašně rychle opadlo. [...] Ta si podle mne zvykla velice rychle.“

Pěstoun: „Mámo, táto začaly říkat, tak nějak automaticky, jak to slyšely od Adama.“

Pěstounka: „Já bych řekla, tak za dva měsíce.“

Pěstoun: „Asi tak.“

Pěstounka: „Tereza rychleji. Vašík říkal: ‚teto' dyl, protože on byl od toho roku a půl do čtyř a čtvrt v kojeňáku. [...] Myslím, že když u nás byl asi rok, že se to úplně zpevnilo. Jak jsem říkala o té matce, že jí chce vidět. Najednou začal opakovat věci, které slyšel v kojeňáku, že ona třeba nebyla tak špatná, ale ten otec byl hajzl, že ji nechal a odjel na Slovensko. Potom začal, strašně přitom plakal, že i když by u nich zůstat nechtěl, že by je chtěl vidět. Pak to sám zformuloval, že má rád nás, ale že má právo vědět, jací jsou rodiče. Otce vidět nechce v žádném případě.“

[...]

Pěstounka: „Tereza ted' má nějakou kamarádku z kostela, ze skauta, která je vysoce inteligentní. Chodí na gymnázium. [...] Opravdu super chytrá holka, taková nafrněná, že bych vůbec nečekala...Oni se skamarádily. Chodí spolu venčit psa, chodí spolu na skauta, telefonují si a já mám pocit, že ta Tereza se začala v té škole trošku snažit.“

Pěstoun: „Podivuhodně se naučila počítat v rozsahu jak potřebuje. Ji nikdo neošidí. Jdeme na chalupě do hospody a ona spočte, že to bude 126 korun. Já dám číšnici 130 a řeknu: ‚Děkuji.‘ a ona řekne: ‚Ještě čtyři koruny.‘ (smích) Vždycky si už připravuje účet, že to počítá, jestli nás neošidí. To co potřebuje tak zná.“

[...]

Pěstoun: „Má obrovskou intuici v nebezpečí (Tereza). To je to romství, že už po nich jdou. Zabalit to a jedem dál.“

Pěstounka: „Ona pozná, když se něco děje. Když byla ještě dcera doma, mám vždycky hrozný strach, když děti přicházejí pozdě, Terezka to okamžitě poznala. Vykulila oči a řekla: ‚Kde je? Jestli se jí něco nestalo.‘ Já jsem předtím nic neřekla, ale asi se to přeneslo.“

Pěstoun: „Dám si klíče do kapsy a ona se zeptá: ‚Kam jdeš?‘ Okamžitě. Řeč těla...“

Pěstounka: „A další intuice, kam dáme peníze nebo to co ji zajímá. To ví naprosto přesně, kde je co v bytě, kde je jaká sušenka, čokoláda, drobný.“

[...]

Pěstounka: „Bílé dítě zlobí a nikdo si toho nevšimne. Všichni říkají, že je to roztomilý. Když zlobí tmavé dítě, tak se všichni křivě dívají na těch hříšcích...“

Pěstoun: „A ještě romské. Když zlobí černé...Ty jsou roztomilé. Žluté taky.“

Pěstounka: „Černé a žluté nemají tak hrozný postavení.“

Pěstoun: „Nejnižší jsou ti Romové, pak bych řekl, že jsou ty žlutý a černý.“

[...]

Pěstounka: „Je fakt, že my jsme neměli žádné dítě klidné. Adam byl hyperaktivní. Ten byl hrozně hyperaktivní. To bylo nejhorší ze všech dětí.“

Pěstoun: „Tohle jsou zázraky (přijatá děti) oproti němu.“

Pěstounka: „Ten dělal, tak strašný věci, že na to ani nechci...do čtyř let. To bylo příšerné. [...] Manželovi se už po Adamovi moc nechtělo. Ale jak to člověk pozapomene, tak jsem měla takový pocit, že to všechno je vlastně dobrý. Na tu dobu to všechno dobrý bylo, tak jsme začali uvažovat o tom Vašíkovi. Já jsem docela chtěla kluka. To už jsme vlastně uvažovali o romském. Ty holky (romské) jsou přece jenom hezké a ve společnosti se zařadí. Kdežto ti kluci mají cestu leda na šikmou plochu. Proto jsme toho kluka ještě vybrali.“

Pěstoun: „*Já měl takovou vizi, jak mě přepadne nějaký Rom a říká mi: ‚To jsem já, kterého jsi si nevzal.‘“ (smích)*

Pěstounka: „*Teda ty máš, ale vize.“ (smích)*

Pěstoun: „*Tak takovou jsem měl vizi. Tak jsme si ho vzali.“*

Pěstounka: „*To mi ani neřekl, ale pořád mě přemlouval...“*

Pěstoun: „*Kdo tě přemlouval? Jo, aby ne...“*

Pěstounka: „*Aby ne. Ne přemlouval, ale říkal, že si to mám rozmyslet.“*

Pěstoun: „*Tak je to na ní. Já chodím dělat. Ráno odejdu, večer přijdu.“*

Pěstounka: „*Většinou to jde, ale pak skutečně přijdou okamžiky, kdy si říká, jestli toho není moc.“*

Pěstoun: „*Že jsme to přepískali, ještě s tím věkem.“*

Pěstounka: „*Zase ten Vašík tím, že nás má opravdu rád. U toho to cítím. On to i říká. Vím to, že nás má opravdu rád. Tak, že by to mělo nějak zafungovat.“*

Pěstoun: „*Tereza je tak těžce deprivovaná, že tu lásku těžko dokáže vůbec projevit.“*

[...]

Pěstounka: „*Ted' bych řekla, že se to trošku lepší“*

Pěstoun: „*Jak dospívá, tak se to trochu srovnává. S ní je to po téhle stránce těžký.“*

„*Děkuji za rozhovor.“*